

Universiteit
Leiden
The Netherlands

De PIJ-maatregel doorgelicht. Juridische grondslagen, populatiekenmerken, gedragsverandering en recidive.

Reef, J.; Jeltens, M.; Brink, Y.N. van den

Citation

Reef, J., Jeltens, M., & Brink, Y. N. van den. (2020). *De PIJ-maatregel doorgelicht. Juridische grondslagen, populatiekenmerken, gedragsverandering en recidive. Meijers-reeks.* Nijmegen: Wolf Legal Publishers. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/137629>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/137629>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

De PIJ-maatregel doorgelicht

De PIJ-maatregel doorgelicht

Juridische grondslagen, populatiekenmerken,
gedragsverandering en recidive

J. Reef
M. Jeltes
Y.N. van den Brink

Omslagontwerp: Primo!Studio, Delft
Opmaak binnenwerk: Anne-Marie Krens – Tekstbeeld – Oegstgeest

© 2020 Reef, Jeltens & Van den Brink

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden vervoelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van reprografische vervoelvoudingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16h Auteurswet dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 3051, 2130 KB Hoofddorp, www.reprorecht.nl). Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (art. 16 Auteurswet) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-pro.nl).

No part of this book may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means without written permission from the publisher.

ISBN 978-94-6290-
ISBN 978-94-6094- (e-book)
NUR ?

Inhoudsopgave

LIJST MET TABELLEN EN FIGUREN	VII
LIJST MET AFKORTINGEN	IX
VOORWOORD	XI
SAMENVATTING	XIII
1 INLEIDING	1
1.1 Achtergrond en aanleiding van het onderzoek	1
1.2 Doel van het onderzoek en onderzoeksvragen	4
1.3 Methode van onderzoek	5
1.4 Opbouw rapport/leeswijzer	5
2 HET JURIDISCH KADER VAN DE PIJ-MAATREGEL	7
2.1 Het Nederlandse jeugdsanctierecht: grondslagen en doelstellingen	7
2.2 De context van internationale kinderrechten	8
2.3 De PIJ-maatregel	11
2.3.1 De (historische) ontwikkeling van de PIJ-maatregel	11
2.3.2 De wettelijke gronden voor oplegging van de PIJ-maatregel	14
2.3.3 De duur van de maatregel	15
2.3.4 De voorwaardelijke PIJ	16
2.3.5 Het Scholings- en Trainingsprogramma (STP) en verlof	17
2.3.6 Behandeling	18
2.3.7 Omzetting naar tbs met dwangverpleging	19
2.3.8 Uitstroom	19
2.4 Deelconclusie: wettelijke gronden en doelen van de PIJ-maatregel	20
3 EMPIRISCH ONDERZOEK IN JUSTITIËLE JEUGDINRICHTINGEN	23
3.1 Recidive-onderzoek	23
3.2 Risicotaxatie	23
3.3 Dynamische factoren	25
3.4 Relevantie, doel en onderzoeksvragen 2, 3 en 4	25
4 METHODE	27
4.1 Onderzoeksgroep	27
4.2 Procedure	27

4.3	Onderzoeksvariabelen	30
4.3.1	Onafhankelijke variabelen	30
4.3.2	Afhankelijke variabelen	31
4.4	De verrichte analyses	32
5	RESULTATEN	35
5.1	Achtergrondgegevens: geslacht, leeftijd en duur van de PIJ-maatregel	35
5.2	Gedragsverandering	35
5.3	Samenhang dynamische factoren en verblijfsduur	39
5.4	Recidive	42
5.5	Samenhang dynamische factoren en recidive	42
5.6	Samenhang gedragsverandering en recidive	44
6	CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN	45
6.1	Belangrijke bevindingen van het onderzoek	49
6.2	Beperkingen van het onderzoek	51
6.3	Conclusies en aanbevelingen	51
6.3.1	Verbetering of verslechtering van dynamische factoren	52
6.3.2	Duur van het verblijf	52
6.3.3	Samenhang met recidive	53
6.3.4	Middelengebruik	53
6.3.5	Tot slot	
	LITERATUURLIJST	55
	BIJLAGEN	59
I	Onderzoeksvragen en corresponderende paragrafen	61
II	FPJ-lijst	63
III	Verkort scoreprotocol FPJ-lijst 2010: domeinen, items en ankerpunten	67

Lijst met tabellen en figuren

Tabel 1	Populatie naar verblijfstitel ultimo september 2017	2
Tabel 2	Instroom jeugdigen in PIJ, totale populatie PIJ jeugdigen en gemiddelde verblijfsduur	2
Tabel 3	Dynamische factoren van de FPJ-vragenlijst	31
Tabel 4	Gemiddelde scores op dynamische factoren	36
Tabel 5	Samenhang tussen dynamische factoren in het uitstroomjaar en recidive	43
Tabel 6	Samenhang tussen gedragsverandering en recidive	44
Figuur 1	Schematische weergave van twee meetmomenten	28
Figuur 2	Scores op de dynamische factoren in het instroom- en uitstroomjaar	37
Figuur 3a	Probleemscores gedrag bij instroom in JJI	40
Figuur 3b	Vervolg probleemscores gedrag bij instroom in JJI	41
Figuur 3c	Vervolg probleemscores gedrag bij instroom in JJI	42

Lijst met afkortingen

Bjj	Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen
DJI	Dienst Justitiële Inrichtingen
FPJ-lijst	Forensisch Profiel Justitiële Jeugd-lijst
GC	General Comment van het VN Kinderrechtencomité
IVRK	Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind
JJI	Justitiële Jeugdinrichting
NIFP	Nederlands Instituut voor Forensische psychiatrie en psychologie
PIJ	Plaatsing in een Inrichting voor Jeugdigen
Rjj	Reglement justitiële jeugdinrichtingen
STP	Scholings- en Trainingsprogramma
Sr	Wetboek van Strafrecht
Sv	Wetboek van Strafvordering
Tbs	Terbeschikkingstelling
TULP-GW	Ten Uitvoer Legging vrijheidsbenemende straffen en maatregelen in Penitentiaire inrichtingen – Gevangenis Wezen

Woord vooraf

Het voorliggende rapport over de PIJ-maatregel is het resultaat van onderzoek door de afdelingen Jeugdrecht en Strafrecht & Criminologie van de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Universiteit Leiden, in opdracht van de Dienst Justitiële Inrichtingen. Dit evaluatieonderzoek heeft tot doel, voortbouwend op het eerdere beschrijvende onderzoek '15 jaar PIJ-ers in beeld' (2013), uitvoeriger inzicht te geven in het behandelresultaat bij jeugdigen die een PIJ-maatregel opgelegd hebben gekregen. Ten tweede beoogt dit onderzoek de doelmatigheid van de maatregel te onderzoeken: hoe verhouden de behandelresultaten zich tot de formele doelen van de PIJ-maatregel?

Hiertoe zijn 178 dossiers van PIJ-jeugdigen onderzocht, met behulp van drie masterstudenten Criminologie: Anouk van Ravestein, Lieke Leuhof en Tim den Goede, die de data en onderzoeksgegevens tevens hebben gebruikt om een masterscriptie te schrijven. In dit rapport is, met hun toestemming, gebruik gemaakt van onderzoeksinspanningen die zij onder begeleiding van Eddy Brand en Joni Reef hebben verricht. Daarnaast heeft masterstudente Jeugdrecht Franka Baardman een bijdrage aan dit onderzoek geleverd door de wetsgeschiedenis van de PIJ-maatregel te bestuderen. De onderzoekers danken de studenten voor hun bijdrage aan dit onderzoeksrapport.

Het voorliggende rapport is allereerst bedoeld voor de opdrachtgever: de Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI). Daarnaast is het rapport bedoeld voor directieleden en gedragswetenschappers werkzaam binnen de JJI's, beleidsmedewerkers van het Ministerie van Justitie en Veiligheid, (overige) professionals die werkzaam zijn in de jeugdstrafrechtspraktijk, alsook voor wetenschappelijk (vervolg)onderzoek.

Tot slot danken de onderzoekers de Dienst Justitiële Inrichtingen, in het bijzonder Eddy Brand, Arie van den Hurk en Annelies Jorna, voor het in ons gestelde vertrouwen.

Joni Reef, Marije Jeltens & Yannick van den Brink

Leiden, 1 juli 2020

Samenvatting

De maatregel Plaatsing in een inrichting voor Jeugdigen (PIJ) is de zwaarste sanctie in het Nederlandse jeugdstrafrecht. De PIJ-maatregel betreft een langdurige vrijheidsbenemende behandelmaatregel voor jeugdigen die zich, onder invloed van een gebrekkige ontwikkeling of ziekelijke stoornis van de geestvermogens, schuldig hebben gemaakt aan een ernstig strafbaar feit. De PIJ-maatregel kan worden opgelegd als dit noodzakelijk is voor de bescherming van de veiligheid van personen of goederen en in het belang wordt geacht van een zo gunstig mogelijke verdere ontwikkeling van de jeugdige (art. 77s Sr).

In dit rapport wordt, voortbouwend op het eerdere onderzoek '15 jaar PIJ-ers in beeld' (2013), antwoord gegeven op de vraag in hoeverre de behandeling in het kader van de PIJ-maatregel samenhangt met een verbetering wat betreft persoonskenmerken, gedrag en vaardigheden van de jeugdigen. Ook wordt onderzocht in hoeverre de behandeling samenhangt met factoren die relevant zijn voor recidive, waarbij onderscheid wordt gemaakt tussen dynamische factoren en uitstroomfactoren. Hiervoor zijn 178 PIJ-dossiers onderzocht van jeugdigen met een PIJ-maatregel die in de periode 2013 – 2016 de JJI hebben verlaten. Bij deze dossierstudie is gebruik gemaakt van de Forensisch Profiel Justitiële Jeugdigen lijst, ofwel de 'FPJ-lijst'. Door middel van het scoren van items op de FPJ-lijst, die zowel risicofactoren en beschermende factoren bevatten, wordt beoogd de situatie van de jeugdige bij instroom in de PIJ-maatregel en bij uitstroom in kaart te brengen, om te bezien in hoeverre de PIJ-maatregel bijdraagt aan een verbeterd profiel van de jeugdige met een PIJ. Uiteindelijk beoogt de studie ook inzicht te geven in de doelmatigheid van de PIJ-maatregel, in het licht van de wettelijke gronden en doelen van deze maatregel.

De onderzoeksvragen luiden als volgt:

1. Wat zijn de gronden en doelen van de PIJ-maatregel volgens het huidige wettelijke kader en hoe verhouden deze zich tot de bredere context van de grondslagen en doelstellingen van het Nederlandse jeugdsanctierecht en het internationale kader van kinderrechten?
2. In hoeverre treedt er gedurende de behandeling in het kader van de PIJ-maatregel een verbetering op in dynamische factoren van de FPJ-lijst?
3. a) In hoeverre is er een verband tussen individuele dynamische factoren en de duur van de maatregel?
b) In hoeverre is er een verband tussen individuele dynamische factoren en recidive?

4. In hoeverre is er een verband tussen verbetering van een risicoprofiel en recidive?
5. Zijn – op basis van de bevindingen onder vragen 1 tot en met 4 – uitspraken te doen over de doelmatigheid van de PIJ-maatregel en zo ja, welke?

Uit de juridische analyse komt naar voren dat in de wettelijke gronden voor het opleggen van een PIJ-maatregel (zie art. 77s lid 1 Sr) tevens de doelen van de PIJ besloten liggen. In de woorden van de wet betreffen deze doelen (1) het beschermen van “de veiligheid van anderen dan wel de algemene veiligheid van personen of goederen” en (2) het stimuleren van “een zo gunstig mogelijke verdere ontwikkeling van de veroordeelde”. Deze doelen van de PIJ-maatregel komen grofweg overeen met de strafdoelen van het jeugdstrafrecht (heropvoeding, speciale preventie en re-integratie) en met het in het IVRK neergelegde principe dat het gehele verblijf in de jeugdinstelling moet zijn gericht op het voorbereiden van de jeugdige op een succesvolle terugkeer in de samenleving (vgl. art. 40 lid 1 IVRK). Uit de samenhang tussen de wettelijke gronden en doelen van de PIJ-maatregel volgt dat de *legitimititeit van het opleggen van de PIJ-maatregel* niet los kan worden gezien van de *doelen die met de tenuitvoerlegging van de PIJ worden nagestreefd en de effectiviteit van verwezenlijking daarvan*. Dit veronderstelt dat de tenuitvoerlegging van de maatregel zo moet worden ingericht dat daadwerkelijk wordt bijgedragen aan een zo gunstig mogelijke ontwikkeling van de jeugdige en aan het voorkomen van recidive.

Op grond van de analyse van de empirische onderzoeksresultaten kan geconcludeerd worden dat het gedrag van de jeugdigen die een PIJ-maatregel ondergaan over het algemeen verbetert gedurende hun verblijf. De grootste verbetering vindt plaats met betrekking tot de impulscontrole en alcohol- en drugsverslaving van de jeugdige. Daarnaast komt uit de resultaten naar voren dat zowel gedrag in het uitstroomjaar als gedragsverandering gedurende de PIJ-maatregel samenhangen met recidive. Een andere belangrijke bevinding is dat 13,5% van de jeugdigen recidiveert binnen twee jaar na het verlaten van de JJI. Hierbij gaat het om ‘detentierecidive’, ofwel recidive die resulteert in nieuwe detentie(s).

Gedrag dat gedurende het verblijf verslechtert, heeft met name met het verkrijgen van (meer) vrijheden te maken: ontvluchten/onttrekken aan toezicht, ‘overeenstemming over voorwaarden’, ‘schending van afspraken’ en ‘middelengebruik tijdens maatregel JJI’ zijn toegenomen bij uitstroom. Een verklaring hiervoor kan zijn dat in het laatste jaar van de PIJ-maatregel tijdens het Scholings- en Trainingsprogramma (STP) wordt geoefend met vrijheden en de jeugdige in dat kader ten minste 26 uur per week buiten de JJI verblijft. Hierdoor krijgt de jeugdige dus ook meer kans om afspraken en regels te overtreden, dan in een eerder stadium van de maatregel. Bovendien zal het re-integratieproces, waarbij de jeugdige moet leren omgaan met steeds meer vrijheden en verantwoordelijkheden buiten de inrichting, niet zelden gepaard gaan met vallen en opstaan. De resultaten met betrekking tot verslechtering

van bepaald gedrag onderstrepen desalniettemin het belang dat tijdens de perioden dat sprake is van verlof, STP en voorwaardelijke beëindiging blijvend wordt ingezet op adequaat toezicht op, en begeleiding van de jeugdige.

Bij de persoonskenmerken 'antisociaal gedrag op de afdeling', 'sociale vaardigheden', 'vermijdend gedrag', 'copingvaardigheden', 'contact/vertrouwen/openheid', 'coöperatiegebrek of actieve tegenwerking' is sprake van een verband met een langer verblijf in de JJI. Dit indiceert dat PIJ-ers die bij aanvang van de maatregel op deze gebieden meer problematiek vertonen, minder snel geschikt worden geacht om de inrichting op een verantwoorde wijze te verlaten. Het is dus van belang om problematiek op deze gebieden in een vroeg stadium te signaleren en door behandeling of andere interventies in te zetten op vermindering daarvan.

Een opvallend resultaat is dat de variabele 'middelenmisbruik' gerelateerd is aan een korter verblijf in de inrichting: hoe meer problemen een jeugdige bij binnenkomst ervaart met het gebruik van alcohol en/of drugs, hoe korter het verblijf. Een verklaring zou kunnen zijn dat een jeugdige met ernstig middelenmisbruik, maar weinig andere problematiek, door het verblijf in de JJI op grond van een PIJ-maatregel genoodzaakt is aan zijn middelenmisbruik te werken en als hij daarin slaagt, sneller de inrichting verlaat, nu geen andere (onderliggende) problematiek aanwezig is. Gezien deze bijzondere uitkomst, adviseren de onderzoekers dit verband nader te onderzoeken.

De resultaten laten zien dat het gebruik van alcohol ten tijde van de maatregel (dit kan gaan om alcoholgebruik tijdens verlofuren) het sterkst samenhangt met recidive, gevolgd door problematiek rondom relationele vaardigheden, negatieve coping-manieren en redzaamheid en zelfverzorging. Met betrekking tot het (primair en secundair) netwerk van de jeugdige, is het helder dat dit zowel bij instroom als uitstroom zeer minimaal is. Met het oog op het doel van de PIJ-maatregel om het recidiverisico van de betreffende jeugdigen te verkleinen, geven de bevindingen van dit onderzoek aanleiding om gedurende de behandeling en overige uitvoering van de maatregel specifiek aandacht te besteden aan deze aspecten in het gedrag van de jeugdige, en onder andere meer focus te leggen op het verstevigen van de netwerken van de jeugdigen.

Voorts impliceren de bevindingen dat de mate van gedragsverandering tijdens de PIJ samenhangt met de mate van detentierecidive. Dit geeft een indicatie dat door gedurende de behandeling te investeren in het verbeteren van gedrag, het recidiverisico kan worden verlaagd.

Het middelengebruik verdient, zoals gezegd, speciale aandacht. Uit het onderzoek blijkt immers dat de grootste verbetering tussen in- en uitstroom plaatsvindt met betrekking tot de alcohol- en drugsverslaving van de jeugdige, naast diens impulscontrole. Tegelijkertijd is in het algemeen het middelengebruik bij de jeugdigen toegenomen in het uitstroomjaar ten opzichte van het instroomjaar, hetgeen mede zal samenhangen met de toegenomen vrijheden die de jeugdige heeft in zijn uitstroomjaar. Ook blijkt dat het gebruik van alcohol ten tijde van de maatregel het sterkst samenhangt met detentierecidive.

Het meest opmerkelijke resultaat is dat hoe meer problemen een jeugdige bij binnenkomst in de JJI ervaart met het gebruik van alcohol en/of drugs, hoe korter het verblijf in de JJI is. Deze uitkomsten kunnen op basis van dit onderzoek niet volledig worden verklaard. Duidelijk is dat het middelengebruik van de jeugdige bijzondere aandacht verdient tijdens de tenuitvoerlegging van de PIJ-maatregel in de JJI, maar ook tijdens de voorwaardelijke beëindiging. Vervolgonderzoek hiernaar is wenselijk.

Geconcludeerd kan worden dat de resultaten van dit onderzoek laten zien dat het gedrag van jeugdigen met een PIJ-maatregel – een groep jeugdigen met exceptioneel zware problematiek – gedurende het verblijf over het algemeen verbetert waarmee het recidiverisico wordt verlaagd. Op basis van dit onderzoek kan echter geen sluitend antwoord worden gegeven op de vraag of het de PIJ-maatregel – en de daarmee gepaard gaande behandeling – is die deze gunstige ontwikkeling veroorzaakt, noch of de gemeten ontwikkeling van de jeugdigen ‘zo gunstig mogelijk’ is. Desalniettemin geven de resultaten een actueel en verdiepend beeld van de behandeluitkomsten in het kader van de PIJ-maatregel en van de onderdelen waarop in dit verband mogelijk nog winst te behalen is. Concreet geven de resultaten aanleiding om te onderzoeken hoe in de behandeling nog meer geïnvesteerd kan worden in emotionele steun van een positief netwerk, anders dan groepsgenoten, in het voorkomen van alcohol- en drugsgebruik tijdens de maatregel en tijdens toenemende vrijheden, en in toezicht en begeleiding in aanloop naar en tijdens vrijheden.

1 | Inleiding

1.1 ACHTERGROND EN AANLEIDING VAN HET ONDERZOEK

De maatregel Plaatsing in een inrichting voor Jeugdigen (PIJ) is de zwaarste sanctie in het jeugdstrafrecht. De PIJ-maatregel betreft een langdurige vrijheidsbenemende behandelmaatregel voor jeugdigen die zich schuldig hebben gemaakt aan een ernstig strafbaar feit. In de volksmond wordt de PIJ-maatregel ook wel 'jeugd-tbs' genoemd. Kort gezegd, kan de rechtbank een PIJ-maatregel opleggen als bij de jeugdige ten tijde van het plegen van het strafbare feit een gebrekkige ontwikkeling of ziekelijke stoornis van de geestvermogens bestond, de maatregel noodzakelijk is om de veiligheid van personen of goederen te beschermen, en de maatregel in het belang van een zo gunstig mogelijke verdere ontwikkeling van de jeugdige wordt geacht. Hierbij wordt de rechtbank geadviseerd door tenminste twee gedragsdeskundigen. De PIJ-maatregel wordt in beginsel voor drie jaar opgelegd (waarvan het laatste jaar voorwaardelijk), maar kan worden verlengd tot maximaal zeven jaar (waarvan wederom het laatste jaar voorwaardelijk). De PIJ-maatregel wordt doorgaans ten uitvoer gelegd in een justitiële jeugdrichting ('JJI').

De populatie in de JJI's bestond in 2017 voor 42,6% uit jeugdigen met een PIJ (exclusief die met STP¹/proefverlof), 9% uit jeugdigen met een jeugddetentie en voor 48,1% uit jeugdigen die zich in voorlopige hechtenis bevonden (tabel 1).² De jeugdigen met een PIJ vormen dus een groot gedeelte van de populatie in een JJI, al neemt het aantal jeugdigen met een PIJ-maatregel de laatste jaren af. In 2011 begonnen 89 jeugdigen aan een PIJ³, in 2014 waren dit er 49 en in 2017 startten 40 jeugdigen met een PIJ.⁴ In 2011 zaten in totaal 266 jeugdigen met een PIJ in een JJI⁵, in 2014 betrof het 235 jeugdigen en in 2017 179 jeugdigen.⁶ Er is dus een daling waar te nemen van het aantal jeugdigen dat instroomt in de PIJ en van het totale aantal jeugdigen dat op grond van de PIJ in een JJI verblijft. Ook de gemiddelde verblijfsduur neemt af. In

1 Scholings- en Trainingsprogramma, zie par. 2.5.

2 DJI in getal 2013-2017, tabel 5.6, p. 86.

3 DJI in getal 2011-2015, grafiek 5.6, p. 84

4 DJI in getal 2013-2017, tabel 5.5, p. 85.

5 DJI in getal 2011-2015, tabel 5.6, p. 85.

6 DJI in getal 2013-2017, tabel 5.6, p. 86.

2011 was de gemiddeld duur van de PIJ 1415 dagen⁷, in 2014 1386 dagen en in 2017 betrof de gemiddelde duur van de PIJ 1268 dagen⁸, dat wil zeggen bijna 3,5 jaar (tabel 2). De gemiddelde duur van de PIJ is in 2017 derhalve met 147 dagen afgenomen ten opzichte van 2011.

Tabel 1. Populatie naar verblijfstitel ultimo september 2017

Verblijfstitel	Aantal	%
Voorlopige hechtenis	202	48,1
Jeugd detentie	38	9,0
PIJ	179	42,6
Overig	1	
Totaal	420	100

Bron: DJI in getal 2013-2017, tabel 5.6, p. 85

Tabel 2. Instroom jeugdigen in PIJ, totale populatie PIJ jeugdigen en gemiddelde verblijfsduur

	2011	2014	2017
Aantal PIJ-jeugdigen dat instroomt in JJI	89	49	40
Totaal aantal PIJ-jeugdigen in JJI's	266	235	179
Gemiddelde verblijfsduur in dagen	1415	1386	1268

Bron: DJI in getal 2011-2015, 2013-2017

De meest recente recidivecijfers na een PIJ-maatregel dateren uit het uitstroomjaar 2013. Bij de PIJ-ers die uitstroonden in 2013 was de ernstige recidive na de PIJ-maatregel, dat wil zeggen: een nieuw geldig justitiecontact naar aanleiding van een misdrijf met een maximale strafbedreiging van vier jaar gevangenisstraf of meer, binnen twee jaar na ontslag uit detentie 32,9%. De zeer ernstige recidive, dat wil zeggen: een geldig justitiecontact naar aanleiding van een misdrijf met een maximale strafbedreiging van acht jaar of meer, was bij deze groep uitgestroomde PIJ-ers na twee jaar 20%.⁹ Met betrekking tot de algemene recidive, dat wil zeggen een nieuw geldig justitiecontact naar aanleiding van enig misdrijf, ongeacht de aard en ernst van de gepleegde delicten, zijn geen (recente) cijfers bekend. Uit recidivecijfers die in 2019 bekend zijn gemaakt, blijkt voorts dat de percentages ernstige en zeer ernstige recidive van jeugdigen die tussen 2011 en 2013 na een PIJ-maatregel zijn uitgestroomd

7 DJI in getal 2011-2015, grafiek 5.10, p. 90.

8 DJI in getal 2013-2017, grafiek 5.9, p. 91.

9 Dienst Justitiële Inrichtingen 2018, p. 95 (tabel 5.15).

uit de JJI, lager waren dan die van jeugdigen die in dezelfde periode de JJI verlieten na het ondergaan van voorlopige hechtenis, dan wel jeugddetentie.¹⁰

Het meest recente grootschalige onderzoek met betrekking tot de populatie in de PIJ-maatregel is in 2013 gepubliceerd in het rapport '15 jaar PIJ-ers in beeld'.¹¹ Dit betrof een dat beschrijvend onderzoek waarin de kenmerken van jeugdigen die de PIJ-maatregel opgelegd kregen in de periode 1995-2010 in kaart zijn gebracht op basis van dossierinformatie afkomstig uit de JJI's. Uit dat onderzoek bleek dat PIJ-ers een zware doelgroep vormen. De gemiddelde PIJ-er kon destijds worden getypeerd als een jeugdige met veelal ernstige en meervoudige problemen. Het waren vrijwel altijd jongens, meestal met de Nederlandse nationaliteit, die ten tijde van de aanvang van de PIJ-maatregel ongeveer 17 jaar oud waren. De onderzochte jeugdigen hadden vrijwel allen een historie van gewelddadige en andersoortige delicten. Gemiddeld hadden zij vijf geweldsdelicten gepleegd en negen niet-gewelddadige feiten. Veelal begon de delinquentie in de vroege adolescentie. Middelengebruik leek een belangrijke factor te zijn tijdens het plegen van delicten waarvoor de PIJ-maatregel werd opgelegd. Daarnaast was er veel sprake van een zeer problematische opvoedingssituatie en hadden de jeugdigen problemen met de ontwikkeling van empathie/geweten, impulsregulatie, sociale/relatieve vaardigheden en op cognitief gebied.¹² Hoewel de studie liet zien dat er meer aandacht nodig was voor kenmerken zoals lage intelligentie en middelenmisbruik onder de jeugdigen, werd ook gevonden dat de jeugdigen meer sociale steun kregen en socialer gedrag vertoonden in de JJI.

Inmiddels bestaat de PIJ-maatregel 25 jaar en zijn de bevindingen uit het voornoemde beschrijvende onderzoek mogelijk niet meer representatief voor de huidige praktijk. Dit geldt te meer nu de PIJ-maatregel sinds 2010 aan meerdere ingrijpende wijzigingen onderhevig is geweest. Zo is onder meer de maximale duur van de PIJ-maatregel verlengd van zes naar zeven jaar (waarvan het laatste jaar voorwaardelijk), zijn de wettelijke criteria voor het opleggen van de maatregel veranderd en is de mogelijkheid geïntroduceerd om de PIJ-maatregel na zes jaar om te zetten in een tbs-maatregel. Ook is inmiddels uitgebreidere informatie verzameld over de jeugdigen, zowel op het moment dat zij begonnen aan de PIJ-maatregel, als tijdens en na beëindiging van de PIJ-maatregel. De dossiers zijn ten opzichte van 10 jaar geleden van verbeterde kwaliteit en geschikt om retrospectief onderzoek mee uit te voeren. Tegen deze achtergrond wordt de populatie PIJ-ers in het onderhavige onderzoek opnieuw, uitvoeriger en op basis van recentere dossiers tegen het licht gehouden.

10 Dienst Justitiële Inrichtingen 2019, p. 2.

11 Brand, a'Campo & Van den Hurk 2013.

12 Brand, a'Campo & Van den Hurk 2013.

1.2 DOEL VAN HET ONDERZOEK EN ONDERZOEKSVRAGEN

Het doel van het onderhavige onderzoek is tweeledig. Ten eerste beoogt dit evaluatieonderzoek, ten opzichte van eerder beschrijvend onderzoek, uitvoeriger inzicht te geven in het behandelresultaat bij jeugdigen die een PIJ-maatregel opgelegd hebben gekregen. Ten tweede beoogt dit onderzoek de doelmatigheid van de maatregel te onderzoeken: hoe verhouden de behandelresultaten zich tot de formele doelen van de PIJ-maatregel?

Om het behandelresultaat inzichtelijk te krijgen wordt onderzocht in hoeverre de behandeling in het kader van de PIJ-maatregel samenhangt met een verbetering wat betreft persoonskenmerken, gedrag en vaardigheden van de jeugdigen. Ook wordt onderzocht in hoeverre de behandeling samenhangt met factoren die relevant zijn voor recidive, waarbij onderscheid wordt gemaakt tussen dynamische factoren en uitstroombfactoren (zie 3.1). Hiervoor wordt gebruik gemaakt van de Forensisch Profiel Justitiële Jeugdigen lijst, ofwel de 'FPJ-lijst' (zie bijlage II, par. 1.3 en hoofdstuk 3). Door middel van het scoren van items op de FPJ-lijst, die zowel risicofactoren en beschermende factoren bevatten, wordt beoogd de situatie van de jeugdige bij instroom in de PIJ-maatregel en bij uitstroom in kaart te brengen, om te bezien of de PIJ-maatregel bijdraagt aan een verbeterd profiel van de jeugdige met een PIJ. Uiteindelijk beoogt de studie ook inzicht te geven in de doelmatigheid van de PIJ-maatregel, in het licht van de wettelijke gronden en doelen van deze maatregel.

De onderzoeksvragen luiden als volgt:

1. Wat zijn de gronden en doelen van de PIJ-maatregel volgens het huidige wettelijke kader en hoe verhouden deze zich tot de bredere context van de grondslagen en doelstellingen van het Nederlandse jeugdsanctierecht en het internationale kader van kinderrechten?
2. In hoeverre treedt er gedurende de behandeling in het kader van de PIJ-maatregel een verbetering op in dynamische factoren van de FPJ-lijst?
3. a) In hoeverre is er een verband tussen individuele dynamische factoren en de duur van de maatregel?
b) In hoeverre is er een verband tussen individuele dynamische factoren en recidive?
4. In hoeverre is er een verband tussen verbetering van een risicoprofiel en recidive?
5. Zijn – op basis van de bevindingen onder vragen 1 tot en met 4 – uitspraken te doen over de doelmatigheid van de PIJ-maatregel en zo ja, welke?

In hoofdstukken 2, 5 en 6 zal getracht worden antwoorden op deze vragen te formuleren.¹³

13 Zie bijlage I voor een schematisch overzicht.

1.3 METHODE VAN ONDERZOEK

In totaal zijn 178 PIJ-dossiers onderzocht van jeugdigen met een PIJ-maatregel die in de periode 2013 – 2016 de JJI hebben verlaten. Door middel van het scoren van items op de FPJ-lijst, die zowel risicofactoren en beschermende factoren bevatten, wordt beoogd de situatie van de jeugdige bij instroom in de PIJ-maatregel en bij uitstroom in kaart te brengen, om te bezien of de PIJ-maatregel bijdraagt aan een verbeterd profiel van de jeugdige met een PIJ. Uiteindelijk beoogt de studie ook inzicht te geven in de doelmatigheid van de PIJ-maatregel, in het licht van de wettelijke gronden en doelen van deze maatregel.

In hoofdstuk 4 van dit rapport zal de methode van onderzoek nader toegelicht worden.

1.4 OPBOUW RAPPORT/LEESWIJZER

Dit rapport is als volgt opgebouwd. In hoofdstuk 2 zal het juridisch kader van de PIJ-maatregel uiteengezet worden. Hierbij komen de gronden en doelen van de PIJ aan de orde en zullen begrippen die betrekking hebben op de PIJ-maatregel en dit evaluatieonderzoek verduidelijkt worden. Vervolgens wordt in hoofdstuk 3 het kader van empirisch onderzoek met betrekking tot de populatie in justitiële jeugdinrichtingen beschreven, waarna in hoofdstuk 4 de onderzoeksmethode wordt beschreven. In hoofdstuk 5 worden de resultaten van het evaluatieonderzoek uiteengezet, waarbij de kenmerken en achtergronden van de PIJ-ers bij instroom worden vergeleken met die bij uitstroom. In hoofdstuk 6 volgen de conclusies en beperkingen van het onderzoek en worden aanbevelingen gedaan.

2 | Het juridisch kader van de PIJ-maatregel

Dit hoofdstuk presenteert het juridische kader van de PIJ-maatregel. Eerst zal kort aandacht worden besteed aan de juridische context waarbinnen de PIJ-maatregel functioneert: het Nederlandse jeugdstrafrecht (par. 2.1) en het kader van internationale kinderrechten waaraan Nederland zich heeft gecommitteerd (par. 2.2). Vervolgens zal de historische ontwikkeling van de PIJ-maatregel, inclusief enkele recente wetwijzigingen aan de orde komen, waarna de huidige wettelijke regeling van de PIJ-maatregel uit de doeken wordt gedaan (par. 2.3). Op basis van bestudering van de relevante wet- en regelgeving, Kamerstukken en rechtspraak, beoogt dit hoofdstuk de gronden en doelen van de PIJ-maatregel en de verhouding van deze gronden en doelen tot de grondslagen en doelstellingen van het Nederlandse jeugdsanctierecht en het internationale kader van kinderrechten inzichtelijk te maken en daarmee onderzoeksvraag 1 te beantwoorden (par. 2.4).

2.1 HET NEDERLANDSE JEUGDSANCTIERECHT: GRONDSLAGEN EN DOELSTELLINGEN

Het Nederlandse jeugdstrafrecht is ruim een eeuw geleden ontstaan, toen de wetgever het reeds bestaande Wetboek van Strafrecht ('Sr') en het Wetboek van Strafvordering ('Sv') uitbreidde met bepalingen die specifiek op jeugdigen van toepassing zijn.¹ Het huidige jeugdstrafrecht is in beginsel van toepassing op jeugdigen die ten tijde van het strafbare feit de leeftijd van 12 jaar, maar nog niet de leeftijd van 18 jaar hebben bereikt (art. 486 en 488 Sv; art. 77a Sr). De bovenste leeftijdsgrens is echter flexibel. Zo is het mogelijk om jeugdsancties toe te passen op jongvolwassenen van 18 tot 23 jaar, terwijl sancties uit het volwassenstrafrecht kunnen worden toegepast ten aanzien van 16- en 17-jarigen (resp. art. 77c Sr en art. 77b Sr).

Het Nederlandse jeugdstrafrecht is eerst en vooral strafrecht. Zo gelden strafrechtelijke beginselen en uitgangspunten, zoals het beginsel van 'geen straf zonder schuld' en de beginselen van proportionaliteit en subsidiariteit, onverkort in het jeugdstrafrecht. Het jeugdstrafrecht heeft anders dan het volwassenstrafrecht wel een sterk pedagogisch karakter. Dit betekent onder

1 Wet van 6 februari 1901, *Stb.* 1901, 62 en Wet van 12 februari 1901, *Stb.* 1901, 63 en 64.

meer dat naast de algemene strafdoelen, zoals generale preventie, vergelding en genoegdoening van slachtoffers, vooral ook de (her)opvoeding, positieve gedragsbeïnvloeding en resocialisatie van de jeugdige belangrijke strafdoelen vormen. Deze pedagogische doelstellingen staan uiteindelijk ten dienste van de belangrijkste doelstellingen van het jeugdstrafrecht, te weten: re-integratie van de jeugdige in de samenleving en speciale preventie, ofwel het voorkomen dat de jeugdige in de toekomst opnieuw een strafbaar feit pleegt.²

Om deze strafdoelen te realiseren, kent het jeugdstrafrecht een apart sanctiepakket dat is neergelegd in het Wetboek van Strafrecht (art. 77a e.v. Sr). Evenals bij volwassenensancties, maakt de wet ook bij jeugdsancties onderscheid tussen straffen en maatregelen. Het opleggen van een straf moet zijn rechtvaardiging vinden in, en in proportionele verhouding staan tot de ernst van het gepleegde strafbare feit en de toerekeningsvatbaarheid van de jeugdige (ofwel 'maathoudende vergelding'). Een maatregel wordt niet zozeer opgelegd *op grond van* een strafbaar feit, maar *naar aanleiding van* een strafbaar feit. Een maatregel beoogt geen maathoudende vergelding, maar is primair gericht op verbetering of herstel van de oude toestand, dan wel op het afwenden van acuut of toekomstig gevaar en/of het stimuleren van een positieve ontwikkeling van de veroordeelde.³ Dit impliceert onder meer dat sommige maatregelen, zoals de PIJ-maatregel, ná oplegging alsnog in duur kunnen worden verlengd indien dit noodzakelijk wordt geacht voor het realiseren van de doelen van de maatregel.

Het jeugdsanctiepakket kent één vrijheidsbenemende straf en één vrijheidsbenemende maatregel, respectievelijk jeugddetentie⁴ en de PIJ-maatregel. Dit zijn de zwaarste sancties in het jeugdstrafrecht. Ondanks dat jeugddetentie een straf betreft en de PIJ een maatregel, bestaan er ook grote gelijkenissen tussen beide sancties. Zo hebben zowel jeugddetentie als de PIJ-maatregel een sterk pedagogisch karakter, moet ook de PIJ-maatregel enigszins proportioneel zijn ten opzichte van de ernst van het gepleegde strafbare feit, en worden zowel jeugddetentie als de PIJ-maatregel veelal in een zelfde soort voorziening en grotendeels onder hetzelfde regime ten uitvoer gelegd. Desalniettemin heeft de PIJ-maatregel, qua karakter, gronden en doelen, een unieke positie in het jeugdstrafrecht, zo zal in dit hoofdstuk duidelijk worden.

2 Zie: Weijers 2017; Van den Brink 2019.

3 Kelk & De Jong, 2019, p. 553 e.v.; zie ook: Bruning e.a. 2011. Vgl. ook: *Kamerstukken II 1992/93*, 21 327, 12.

4 Jeugddetentie kan worden opgelegd voor maximaal één jaar voor 12 t/m 15-jarigen en voor maximaal twee jaar voor jeugdigen die ten tijde van het delict 16 jaar of ouder zijn (art. 77i Sr).

2.2 DE CONTEXT VAN INTERNATIONALE KINDERRECHTEN

Met het ratificeren van het Internationale Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK) in 1995 heeft de Nederlandse regering zich gecommitteerd aan een uitgebreid raamwerk aan kinderrechten.⁵ Het IVRK werd in 1989 aangenomen door de Verenigde Naties, is het meest geratificeerde verdrag ter wereld en is juridisch bindend voor verdragsstaten. Het verdrag biedt met onder meer artikel 40 en artikel 37 een aantal minimumstandaarden voor een kinderrechtenconform jeugdstrafrecht,⁶ die nader zijn uitgewerkt door het VN Kinderrechtencomité in *General Comment No. 24 on children's rights in a child justice system*.⁷ Dit algemene commentaar van het Kinderrechtencomité is als zodanig niet juridisch bindend, maar wordt wel beschouwd als een gezaghebbende interpretatie van de bepalingen uit het IVRK die relevant zijn voor het jeugdstrafrecht.⁸

Artikel 40 lid 1 IVRK schrijft voor dat ieder kind dat verdacht, vervolgd of veroordeeld wordt recht heeft op een behandeling die geen afbreuk doet aan het gevoel van waardigheid en eigenwaarde van het kind, die de eerbied van het kind voor de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden van anderen vergroot, en waarbij rekening wordt gehouden met de leeftijd van het kind en met de wenselijkheid van het bevorderen van de herintegratie van het kind en van de aanvaarding door het kind van een opbouwende rol in de samenleving. Deze bepaling geeft bij uitstek weer dat op grond van het IVRK de voornaamste doelstelling van het jeugdstrafrecht herintegratie van de jeugdige in de samenleving is.

Uit artikel 40 lid 4 IVRK volgt voorts dat jeugdstrafrechtelijke interventies proportioneel moeten zijn ten opzichte van zowel de ernst van het feit als de persoonlijke omstandigheden van de jeugdige. Volgens het VN Kinderrechtencomité moet hierbij rekening worden gehouden met onder meer de leeftijd, verminderde toerekenbaarheid, specifieke omstandigheden en behoeften en de geestelijke gezondheid van de jeugdige, alsook met de verschillende, met name lange termijn belangen van de samenleving.⁹ Hierbij geldt, ingevolge artikel 37 sub b IVRK (jo. artikel 40 lid 4 IVRK), als uitgangspunt dat vrijheidsbeneming van jeugdigen slechts als uiterste maatregel en voor de kortst mogelijke passende duur wordt toegepast. Volgens het VN Kinderrechtencomité mag vrijheidsbeneming van jeugdigen in het strafrecht enkel worden toegepast als dit noodzakelijk is ter bescherming van de maatschappelijke veiligheid of gezondheid.¹⁰ Het VN Kinderrechtencomité benadrukt dat vrijheidsbeneming schadelijke effecten heeft voor jeugdigen, die een negatieve impact

5 Rijkswet van 24 november 1994, *Stb.* 1994, 862.

6 Zie hierover o.m.: Mijnaerends 1999; Liefwaard 2008; Liefwaard 2020.

7 VN Kinderrechtencomité, *General Comment No 24 on children's rights in a child justice system* (CRC/C/GC/24), 18 september 2019.

8 Zie hierover: Van den Brink & Mijnaerends 2020a; Van den Brink & Mijnaerends 2020b.

9 General Comment No. 24, par. 76.

10 General Comment No. 24, par. 89.

kunnen hebben op de re-integratiedoelstelling van het jeugdstrafrecht (art. 40 lid 1 IVRK).¹¹

Indien vrijheidsbeneming toch noodzakelijk wordt geacht, moet de jeugdige, ingevolge artikel 37 sub c IVRK, worden behandeld met menselijkheid en met eerbied voor de waardigheid inherent aan de menselijke persoon, en zodanig dat rekening wordt gehouden met de behoeften van een persoon van zijn of haar leeftijd. Jeugdigen die van hun vrijheid zijn beroofd, dienen te verblijven in inrichtingen die speciaal zijn ingericht voor de opvang van jeugdigen, met een kindvriendelijk regime en pedagogisch opgeleid personeel. Voorts hebben jeugdigen wiens vrijheid is ontnomen onder meer recht op contact met de buitenwereld, in het bijzonder hun familie, recht op onderwijs en recht op passende geestelijke gezondheidszorg en behandeling.¹² Het gehele verblijf in de inrichting moet zijn gericht op het voorbereiden van de jeugdige op een succesvolle terugkeer in de samenleving (vgl. art. 40 lid 1 IVRK).

Het VN Kinderrechtencomité laat er geen twijfel over bestaan dat bovengenoemde uitgangspunten ook gelden als jeugdigen worden verdacht of veroordeeld voor zeer ernstige strafbare feiten.¹³ Volgens het Comité moet de jeugdstrafrechtelijke reactie ook in die gevallen proportioneel zijn ten opzichte van de omstandigheden van de jeugdige en de ernst van het feit, waarbij ook de maatschappelijke veiligheid en de behoefte aan bestraffing in ogenschouw moet worden genomen. Hierbij benadrukt het Comité dat een puur punitieve reactie niet in lijn is met de doelstellingen van het jeugdstrafrecht, zoals neergelegd in artikel 40 lid 1 IVRK.¹⁴ Het Comité erkent dat bescherming van de veiligheid van de samenleving een legitieme doelstelling is van het jeugdstrafrecht, maar benadrukt dat deze doelstelling moet worden verwezenlijkt met inachtneming van de beginselen die zijn neergelegd in het IVRK. Hierbij wijst het Comité erop dat de implementatie van een kinderrechtenconform jeugdstrafrecht, gericht op re-integratie en het stimuleren van jeugdigen om een constructieve rol in de samenleving te vervullen (art. 40 lid 1 IVRK), doorgaans zal leiden tot een afname van jeugdcriminaliteit in de samenleving.¹⁵

Na deze schets van de internationale kinderrechtelijke context waarbinnen het Nederlandse jeugdstrafrecht – en dus ook de PIJ-maatregel – dient te functioneren, volgt in de volgende paragraaf een uiteenzetting van de ontwikkeling van de PIJ-maatregel en het juridisch kader.

11 General Comment no. 24, par. 77.

12 General Comment No. 24, par. 92-95.

13 General Comment No. 24, par. 76. Zie hierover: Van den Brink & Lynch 2020.

14 General Comment No. 24, par. 76.

15 General Comment No. 24, par. 3.

2.3 DE PIJ-MAATREGEL

2.3.1 De (historische) ontwikkeling van de PIJ-maatregel

De PIJ-maatregel is in 1995¹⁶ geïntroduceerd in het Wetboek van Strafrecht ter vervanging van de voorheen bestaande maatregel van terbeschikkingstelling van de regering voor jeugdigen (hierna: jeugd-tbr) en de maatregel tot Plaatsing in een Inrichting voor Bijzondere Behandeling (hierna: PIBB-maatregel). Sinds 1905 was het mogelijk om jeugd-tbr op te leggen bij misdadige kinderen die 'ofwel vanwege hun karakter ofwel vanwege de invloed van hun omgeving langdurige en stelselmatige dwangopvoeding nodig hadden'.¹⁷ De maatregel werd dan ook slechts in het belang van het kind opgelegd en had geen bestrafend, maar een opvoedend en ondersteunend doel en karakter.¹⁸

In 1965 werd de PIBB-maatregel als tweede maatregel ingevoerd. De PIBB-maatregel was bedoeld voor niet-toerekeningsvatbare of verminderd toerekeningsvatbare minderjarigen.¹⁹ Deze maatregel is derhalve te vergelijken met de tbs voor volwassenen. Zij kon slechts worden opgelegd in geval van een misdrijf of van enkele nader aangegeven overtredingen. Het onderscheid tussen de jeugd-tbr en de PIBB-maatregel was destijds aangebracht om de 'opvoedbaren' te scheiden van de 'zeer moeilijke gevallen'.²⁰ Volgens de toenmalige Minister van Justitie F. Korthals Altes was de invoering van de PIBB-maatregel nodig in gevallen waarin de duur van de behandeling en opvoeding van de delinquent naar verwachting zal uitgaan boven die van de anders op te leggen vrijheidsstraf. De maatregel legde daarnaast een sterk accent op beveiliging van de samenleving.²¹

De PIJ-maatregel kreeg in 1995 een wettelijke grondslag in artikel 77s Sr, waarbij de strenge criteria cumulatief waren om de maatregel slechts te beperken tot ernstige categorie delicten.²² Volgens de minister kon de nieuwe maatregel van de PIJ gezien de strenge criteria beter worden vergeleken met de PIBB dan met de jeugd-tbr.²³ De duur van de PIJ-maatregel bedroeg aanvankelijk in beginsel twee jaar, die met twee jaar kon worden verlengd bij een geweldsmisdrijf, en mogelijk nog eens met twee jaar, indien sprake was van

16 Wijziging van het Wetboek van Strafrecht, het Wetboek van Strafvordering en andere wetten in verband met de herziening van het strafrecht voor jeugdigen, 4 juli 1994, *Stb.* 1994, 528. In werking getreden op 1 september 1995, *Stb.* 1995, 357.

17 Uit Beijerse 2019, p. 193; *Kamerstukken II* 1897/98, 219, nr. 3, p. 11, 18, afgeleid uit: Uit Beijerse 2019, p. 194.

18 *Kamerstukken II* 1989/1990, 21 327, nr. 3, p. 9, waarin verwezen wordt naar de artikelen 8, 19, eerste lid, en 27, eerste lid, van de Beginselenwet voor de kindbescherming (vervalten).

19 *Kamerstukken II* 1955/56, 4141, nr. 1.3, blz. 14.

20 *Kamerstukken II* 1989/1990, 21 327, nr. 3, p. 9.

21 *Kamerstukken II* 1989/1990, 21 327, nr. 3, p. 10.

22 *Kamerstukken II* 1989/90, 21 327, nr. 3, p. 36.

23 *Kamerstukken II* 1989/1990, 21 327, nr. 3, p. 9.

een gebrekkige ontwikkeling of ziekelijke stoornis hetgeen aan (volledige) toerekenbaarheid van het gepleegde strafbare feit in de weg stond.²⁴ In 2011 en 2014 is echter een aantal wijzigingen aangebracht in de wettelijke regeling van de PIJ-maatregel, onder meer met betrekking tot de duur en de criteria voor oplegging en verlenging van de maatregel.

Wetswijziging 2011

Vanuit de behoefte om te voorzien in verplichte nazorg van jeugdigen bij wie het einde van de PIJ-maatregel nadert, heeft per 1 juli 2011 een wetswijziging plaatsgevonden.²⁵ De wetswijziging houdt een uitbreiding in van de duur van de PIJ-maatregel. De PIJ-maatregel wordt in plaats van twee jaren, drie jaren opgelegd, waarbij het laatste jaar een voorwaardelijke beëindiging inhoudt (art. 77s lid 7 Sr). Als de PIJ-maatregel door de rechter wordt verlengd, vangt de voorwaardelijke beëindiging een jaar voor het einde van de verlengde maatregel aan. De voorwaardelijke beëindiging vangt van rechtswege aan en duurt in beginsel een jaar, maar kan door de rechter worden verlengd tot ten hoogste twee jaar (art. 77tb lid 2 (oud) Sr; thans: art. 6:6:32 lid 2 Sv).

Aan de voorwaardelijke beëindiging kunnen, naast de algemene voorwaarden, ook bijzondere voorwaarden worden verbonden (art. 77ta en tb (oud) Sr; thans: art. 6:6:32 Sv). De jeugdige die zich niet aan de voorwaarden houdt, kan twee keer voor in totaal maximaal één jaar worden teruggeplaatst in de (justitiële jeugd) inrichting (art. 77tb lid 3 sub c (oud) Sr; thans: art. 6:6:32 lid 3 sub c Sv). Deze mogelijkheid wordt ook wel de 'time out' regeling genoemd. Deze regeling geldt als het ware als stok achter de deur om recidive of ander ongewenst gedrag tegen te gaan.²⁶

De ratio achter dit nieuwe stelsel is dat de PIJ-maatregel de duur van een jeugddetentie aanzienlijk kan overschrijden, wat tot gevolg heeft dat de rechter bij het stellen van bijzondere voorwaarden op het moment dat de maatregel wordt opgelegd, te veel zou moeten anticiperen op onzekere toekomstige omstandigheden. Om bij het stellen van voorwaarden maximaal aansluiting te kunnen vinden bij de actuele situatie, is bij de vormgeving van het verplichte begeleidingskader dan ook aansluiting gezocht bij het einde van de maatregel.²⁷ De algemene voorwaarden die gelden staan beschreven in art. 77ta lid 1 Sr en houden onder meer in dat de jeugdige zich niet opnieuw schuldig maakt aan een strafbaar feit en dat hij zich adequaat laat begeleiden door de jeugdreclassering.²⁸

24 *Kamerstukken II* 1992/93, 21 327, nr. 13, p. 2; zie ook *Uit Beijerse* 2019, p. 194.

25 *Stb.* 2011, 296.

26 *Kamerstukken II* 2008/09, 31 915, nr. 3, p. 25.

27 *Kamerstukken II* 2008/09, 31 915, nr. 3, p. 26.

28 *Kamerstukken II* 2008/09, 31 915, nr. 3, p. 35.

Wetswijziging 2014

Op 1 april 2014 is de Wet adolescentenstrafrecht in werking getreden.²⁹ Ook deze wet heeft enkele ingrijpende wijzigingen in de wettelijke regeling van de PIJ-maatregel met zich meegebracht. De gedachte die bij invoering ten grondslag lag aan de PIJ-maatregel, dat het toepassen van de maatregel slechts voor de ernstige gevallen gereserveerd diende te blijven, is met deze wijzigingen nog sterker tot uitdrukking gekomen in de wet.³⁰ Dit hangt samen met de wens van de wetgever om het beveiligingskarakter van de PIJ-maatregel centraler te stellen en de regeling van de PIJ-maatregel meer gelijk te trekken met die van de tbs-maatregel. Zo zijn onder meer de wettelijke criteria voor het opleggen van de PIJ-maatregel aangescherpt. Evenals de tbs-maatregel, kan de PIJ-maatregel thans enkel worden opgelegd in gevallen waarbij bij de verdachte ten tijde van het delict sprake was van een gebrekkige ontwikkeling of ziekelijke stoornis van de geestvermogens (art. 77s lid 1 Sr). Ook is een nieuw vierde lid toegevoegd aan art. 77s Sr, waarin de rechter uitdrukkelijk wordt geboden om bij het opleggen van de PIJ-maatregel de ernst van het begane feit of de veelvuldigheid van voorafgegane veroordelingen wegens misdrijf in aanmerking te nemen. Voorts zijn de mogelijkheden verruimd om een voorwaardelijk opgelegde PIJ-maatregel om te zetten in een onvoorwaardelijke PIJ-maatregel, wanneer de belangen of de veiligheid van anderen of de algemene veiligheid van personen of goederen hiertoe aanleiding geven (art. 77cc lid 3 (oud) Sr; thans: art. 6:6:32 lid 6 Sv). De meest in het oog springende wetswijziging, ten slotte, betreft de mogelijkheid om de PIJ-maatregel na zes jaar om te zetten in tbs met dwangverpleging (art. 77tc (oud) Sr; thans: art. 6:6:33 Sv; zie onderstaande paragraaf 2.7).

Wetswijziging 2020

Met de invoering van de Wet herziening tenuitvoerlegging strafrechtelijke beslissingen op 1 januari 2020³¹ is het gedeelte van de wettelijke bepalingen dat de tenuitvoerlegging van de PIJ-maatregel betreft, zoals de verlengings- en omzettingprocedure, naar het Wetboek van Strafvordering verplaatst.³² Deze wetswijziging heeft voor de PIJ-maatregel echter geen inhoudelijke wijzigingen met zich gebracht.

29 Wet tot wijziging van het Wetboek van Strafrecht, het Wetboek van Strafvordering en enige andere wetten in verband met de invoering van een adolescentenstrafrecht *Stb.* 2014, 33.

30 Wet tot wijziging van het Wetboek van Strafrecht, het Wetboek van Strafvordering en enige andere wetten in verband met de invoering van een adolescentenstrafrecht *Stb.* 2014, 33.

31 Wet van 22 februari 2017, houdende wijziging van het Wetboek van Strafrecht, het Wetboek van Strafvordering en enige andere wetten in verband met een herziening van de wettelijke regeling van de tenuitvoerlegging van strafrechtelijke beslissingen (Wet herziening tenuitvoerlegging strafrechtelijke beslissingen), *Stb.* 2017, 82. Inwerkingtreding *Stb.* 2019, 507.

32 *Kamerstukken II* 2014/15, 34 086, nr. 3, MvT, bijlagen 2 en 3.

De onderzoekspopulatie van de onderhavige studie bevat jeugdigen die tussen 2013 en 2016 uitstroomden na een PIJ-maatregel. Dit betekent dat de onderzoekspopulatie bestaat uit jeugdigen met een PIJ die is opgelegd voor strafbare feiten gepleegd vóór de wetwijziging van 1 juli 2011, tussen 1 juli 2011 en 1 april 2014 en jeugdigen die een PIJ hebben opgelegd gekregen voor strafbare feiten gepleegd op of na 1 april 2014. Het wettelijke kader dat gold voor de PIJ-ers in de onderzoekspopulatie is dus niet geheel eenduidig. Dit gezegd hebbende, zal in de navolgende paragrafen de *thans geldende* wettelijke regeling van de PIJ-maatregel nader uit de doeken worden gedaan.

2.3.2 De wettelijke gronden voor oplegging van de PIJ-maatregel

Sinds 1 april 2014 kan, op grond van artikel 77s lid 1 Sr, de PIJ-maatregel slechts worden opgelegd indien:

- bij de veroordeelde ten tijde van het begaan van het misdrijf een gebrekkige ontwikkeling of ziekelijke stoornis van de geestvermogens bestond; en
- het een misdrijf betreft waarop naar de wettelijke omschrijving een gevangenisstraf van vier jaar of meer is gesteld of het een misdrijf betreft die expliciet wordt genoemd in artikel 77s lid 1, onder a Sr; en
- de veiligheid van anderen dan wel de algemene veiligheid van personen of goederen het opleggen van die maatregel eist, en
- de maatregel in het belang is van een zo gunstig mogelijke verdere ontwikkeling van de veroordeelde.

Deze wettelijke eisen zijn cumulatief, hetgeen inhoudt dat aan alle vier de eisen moet zijn voldaan om de PIJ-maatregel te kunnen opleggen. Bovendien kan de maatregel enkel worden opgelegd, nadat de rechter zich een met redenen omkleed, gedagtekend en ondertekend advies heeft doen overleggen van ten minste twee gedragsdeskundigen van verschillende disciplines. Eén daarvan dient een psychiater te zijn (art. 77s lid 2 Sr). Dit advies wordt mede opgesteld aan de hand van de 'wegingslijst PIJ-indicatie' van het Nederlands Instituut voor Forensische psychiatrie en psychologie (NIFP). In de wegingslijst worden redenen (indicaties) voor en tegen oplegging van de PIJ-maatregel tegen elkaar afgewogen.

Indien de jeugdige weigert medewerking te verlenen aan het onderzoek, maken de gedragsdeskundigen gezamenlijk, dan wel ieder van hen afzonderlijk, over de reden van weigering rapport op. In dat geval zal de rechter zoveel mogelijk gebruik maken van een ander advies of rapport, dat hem over de wenselijkheid of noodzakelijkheid van de oplegging van de maatregel kan voorlichten en aan de totstandkoming waarvan de betrokkene wel bereid is om medewerking te verlenen (art. 77s lid 5 Sr).

De PIJ-maatregel kan alleen worden opgelegd door een meervoudige kamer van de rechtbank, bestaande uit drie rechters (art. 495 lid 2 sub a Sv). Indien

de verdachte minderjarig was ten tijde van het delict, dient tenminste één van de rechters in de meervoudige kamer een kinderrechter te zijn (art. 495 lid 3 Sv).

2.3.3 De duur van de maatregel

De maatregel geldt voor de tijd van drie jaar (art. 77s lid 7 Sr). Na twee jaar eindigt de maatregel voorwaardelijk, tenzij de maatregel op vordering van de officier van justitie wordt verlengd door de meervoudige kamer van de rechtbank (art. 6:2:22 lid 1 Sv). De maatregel kan telkens met maximaal twee jaar worden verlengd, voor zover de maatregel de maximale duur van zeven jaar niet te boven gaat (art. 6:6:31 lid 2 Sv). Verlenging is bovendien slechts mogelijk indien de maatregel is opgelegd ter zake van een misdrijf dat gericht is tegen of gevaar veroorzaakt voor de onaantastbaarheid van het lichaam van één of meer personen (art. 6:6:31 lid 3 Sv). Hieronder vallen naast de geweldsdelicten ook de seksuele misdrijven.³³ Bij de verlenging geldt voorts als voorwaarde dat de veiligheid van anderen dan wel de algemene veiligheid van personen of goederen het opleggen van de maatregel eist en dat de maatregel in het belang is van een optimale verdere ontwikkeling van de jeugdige (art. 6:6:31 lid 3 Sv jo. 77s lid 1 onder b en c Sr).

Bij de vordering van de officier van justitie tot verlenging van de PIJ dienen een recent opgemaakt, met redenen omkleed en ondertekend advies afkomstig van het hoofd van de JJI en een afschrift van de aantekeningen omtrent de lichamelijke en geestelijke gesteldheid (ook wel het perspectiefplan genoemd) van de veroordeelde worden overgelegd (art. 6:6:31 lid 5 Sv). Voorts geldt ook bij de verlenging van de PIJ dat de rechtbank moet beschikken over een rapport van twee gedragsdeskundigen, waaronder één psychiater (art. 6:6:31 lid 2 Sr jo. art. 77s lid 2 en 5 Sr).

De totale duur van de maatregel kan, inclusief verlengingen, maximaal zeven jaar bedragen (art. 6:6:31 lid 2 Sv), maar de maatregel loopt niet zolang de jeugdige veroordeelde uit anderen hoofde rechtens zijn vrijheid is ontnomen, bijvoorbeeld omdat een jeugddetentie is opgelegd (art. 6:2:22 lid 2 Sv). De termijn voor berekening van deze zeven jaar vangt aan op het moment waarop het vonnis of arrest onherroepelijk is geworden, niet het moment waarop de tenuitvoerlegging is aangevangen.³⁴ Als tijdens de tenuitvoerlegging van de PIJ-maatregel een nieuwe PIJ of een tbs wordt opgelegd, vervalt de oorspronkelijke PIJ (art. 6:2:22 lid 1 Sv).

Wanneer de maatregel is verlengd, eindigt de maatregel voorwaardelijk een jaar voordat de maximale duur van de maatregel wordt bereikt (art. 6:6:31 lid 2 Sv). De rechter geeft in de beslissing tot verlenging aan wanneer de

³³ *Kamerstukken II* 1991/92, 21 327, nr. 6, p. 39.

³⁴ Hof Arnhem 19 november 2007, ECLI:NL:GHARN:2007:BB9633.

maatregel, behoudens verdere verlenging, onvoorwaardelijk eindigt. In de periode van de voorwaardelijke beëindiging kan de officier van justitie, wanneer sprake is van overtreding van (een van) de voorwaarde(n), bij de rechtbank een vordering indienen om de jeugdige tijdelijk terug te plaatsen in de JJI (art. 6:6:32 lid 3 sub c Sv). Een dergelijke terugplaatsing ('time out') kan tweemaal, maar mag in totaal maximaal een jaar duren (art. 6:6:32 lid 4 Sv).³⁵

Naast deze mogelijkheden kan de Minister voor Rechtsbescherming te allen tijde, na advies te hebben ingewonnen van de Raad voor de Kinderbescherming, de PIJ-maatregel voorwaardelijk of onvoorwaardelijk beëindigen (art. 6:2:22 lid 3 Sv jo. art. 2:10 Besluit tenuitvoerlegging strafrechtelijke beslissingen). Gratie is niet mogelijk met betrekking tot de PIJ-maatregel (art. 6:7:1 Sv).

2.3.4 De voorwaardelijke PIJ

Een PIJ-maatregel kan ook geheel voorwaardelijk worden opgelegd (art. 77x lid 2 Sr), met een proeftijd van twee jaren die eenmaal met een jaar kan worden verlengd (art. 77y Sr jo. art. 6:6:19 lid 2 Sv). Dit betekent dat de PIJ-maatregel niet ten uitvoer wordt gelegd, mits de veroordeelde jeugdige zich gedurende de proeftijd houdt aan de algemene en bijzondere voorwaarden die zijn opgelegd. De bijzondere voorwaarden zullen doorgaans vormen van ambulante of residentiële behandeling van de jeugdige inhouden.

De wettelijke criteria voor het opleggen van een voorwaardelijke PIJ-maatregel zijn identiek aan de criteria die gelden voor de onvoorwaardelijke PIJ (art. 77s Sr). Ook de voorwaardelijke PIJ kan slechts worden opgelegd als de behandeling van de jeugdige in het kader van de PIJ-maatregel noodzakelijk wordt geacht met het oog op de bescherming van de veiligheid van personen of goederen en tevens in het belang wordt geacht van een zo gunstig mogelijke verdere ontwikkeling van de jeugdige. Anders dan de onvoorwaardelijke PIJ, is de voorwaardelijke variant van de PIJ echter bedoeld voor gevallen waarin vrijheidsbeneming van de jeugdige niet noodzakelijk wordt geacht.³⁶

Aan de voorwaardelijke PIJ kunnen, zoals gezegd, algemene en bijzondere voorwaarden worden verbonden (art. 77z Sr). Indien een gestelde voorwaarde niet wordt nageleefd of anderszins het belang van de veiligheid van anderen dan wel de algemene veiligheid van personen of goederen dat eist, kan de rechter die de voorwaardelijke PIJ heeft opgelegd, ambtshalve of op vordering van de officier van justitie alsnog de tenuitvoerlegging van de maatregel bevelen (art. 6:6:19 lid 2 Sv). Een voorwaardelijk opgelegde PIJ kan, na omzetting in een onvoorwaardelijke PIJ, verlengd worden.³⁷

35 Zie over de termijnen van de PIJ-maatregel ook: Hoge Raad 11 oktober 2016, ECLI:HR:2016:2297.

36 *Kamerstukken II* 2012/13, 33 498, MvT, nr. 3, p. 39.

37 Hof Arnhem 24 april 2007, ECLI:NL:GHARN:2007:BA3576.

2.3.5 Scholings- en Trainingsprogramma (STP) en verlof

Indien de PIJ-maatregel onvoorwaardelijk is opgelegd, verblijft de jeugdige veroordeelde doorgaans in een JJI. Het verblijf van de jeugdige in de JJI wordt, ingevolge artikel 2 lid 2 Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen (Bjj), met handhaving van het karakter van de maatregel aangewend voor de opvoeding van de jeugdige en zoveel mogelijk dienstbaar gemaakt aan de voorbereiding op diens terugkeer in de maatschappij. Ook wordt het verblijf zoveel mogelijk afgestemd op de behandeling die de jeugdige krijgt in het kader van de PIJ-maatregel (zie eveneens art. 2 lid 2 Bjj). De re-integratiedoelstelling van het verblijf brengt met zich mee dat de jeugdige in de loop van de PIJ-maatregel meer vrijheden krijgt en ook periodes buiten de JJI mag doorbrengen, in het kader van planmatig verlof of het Scholings- en Trainingsprogramma (STP). Bij het verlenen van vrijheden aan jeugdigen wordt echter ook rekening gehouden met de veiligheid van de samenleving en de belangen van slachtoffers en nabestaanden (zie wederom art. 2 lid 2 Bjj).

Op grond van artikel 5 Reglement justitiële jeugdinrichtingen (Rjj) kan een tot de PIJ-maatregel veroordeelde jeugdige in aanmerking kan komen voor deelname aan een Scholings- en Trainingsprogramma (STP) vanaf – afhankelijk van de totale duur van de maatregel – een jaar tot drie maanden voor de voorwaardelijke beëindiging van de maatregel. Deelname aan een STP houdt in dat minimaal 26 uur per week aan activiteiten buiten de inrichting ontplooid worden (art. 2 lid 1 Rjj). De activiteiten in een STP zijn bijvoorbeeld gericht op het aanleren van bepaalde sociale vaardigheden, het bieden van onderwijs, het bieden van bijzondere zorg aan de deelnemer of het invullen van de vrije tijd, (art. 2 lid 2 Rjj). De directeur van de JJI verzoekt de Minister van Rechtsbescherming een machtiging scholings- en trainingsprogramma af te geven, die in beginsel zes maanden geldig is. In het geval de PIJ-maatregel tijdens een STP wordt verlengd, kan de minister de STP-machtiging verlengen tot aan het einde van de PIJ-maatregel (art. 19 Regeling verlof en STP jeugdigen³⁸, 'Regeling verlof').

Het STP vindt plaats in aansluiting op het planmatig verlof (art. 15 Regeling verlof). Dit betekent dat de jeugdige eerst minimaal vijfmaal op begeleid verlof moet zijn geweest (art. 6 Regeling verlof), dat maximaal één dag zonder overnachting duurt (art. 5 Regeling verlof) voordat eendaags onbegeleid verlof plaatsvindt (dat eveneens maximaal een dag zonder overnachting duurt). Hierna volgt meerdaags onbegeleid verlof, dat een of meerdere dagen met overnachting kan beslaan, met een maximum van twee overnachtingen per twee weken bij de eerste aanvraag (art. 7 lid 2 Regeling verlof). De minister beslist binnen vier weken op elke aanvraag voor planmatig verlof (art. 10 lid 2

38 Regeling van de Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie van 1 april 2014, houdende regels aangaande het verlaten van de justitiële jeugdinrichting bij wijze van verlof of scholings- en trainingsprogramma (Regeling verlof en STP jeugdigen), *Stcrt.* 2014, 9440.

Regeling verlof). Als deze route is doorlopen, kan het STP aangevraagd worden bij het Ministerie van Justitie en Veiligheid.

2.3.6 Behandeling

Gedurende de looptijd van de PIJ-maatregel wordt de jeugdige behandeld door gedragsdeskundige behandelaars, zowel individueel als in groepsverband. In de relevante wet- en regelgeving aangaande de PIJ-maatregel zijn geen concrete bepalingen opgenomen over de behandelingen die een jeugdige (voorafgaand aan de nazorg) moet krijgen. Tevens valt hier niets over te vinden in de parlementaire geschiedenis. Wel is de definitie van behandeling verankerd in art. 1 sub ff Bjj: 'een samenstel van handelingen, gericht op het bij jeugdigen voorkomen, verminderen of opheffen van problemen of stoornissen van lichamelijke, geestelijke, sociale of pedagogische aard die hun ontwikkeling naar volwassenheid ongunstig kunnen beïnvloeden'. Het behandelaanbod moet bovendien kwalitatief goed zijn, zoals volgt uit art. 77 Rjj. De inrichting moet passende behandeling aanbieden, wat inhoudt dat de zorg van goed niveau moet zijn en dus doeltreffend, doelmatig en gericht op de jeugdige is, afgestemd is op de reële behoefte van de jeugdige. Sinds 2011 wordt alleen met erkende gedragsinterventies gewerkt, een uitvoering van de 'Kwaliteitsverbetering Justitiële Jeugdinstellingen'.³⁹

In alle JJI's wordt gewerkt met de basismethodiek YOUTURN. Deze basismethodiek behelst ook de fasering van de behandeling en de rapportagesystematiek en is vooral gebaseerd op leertheorieën en een competentiemodel. Trainingen worden steeds herhaald en er wordt gewerkt met ontwikkelprofielen en een mentor. De groepstraining TOPS! (sociale vaardigheden, agressieregulatie, moreel redeneren) is ook onderdeel van YOUTURN. Daarnaast bestaat ook de training Dapper (verantwoordelijkheid nemen voor je delict, herstellbemiddeling). Naast deze basismethodiek wordt er gewerkt met andere erkende gedragsinterventies: Leren van Delict, Brains4Use (middelengebruik), SOVA op Maat (sociale vaardigheden), AR op Maat (agressie regulatie). In enkele JJI's wordt Out Of the Circle (gericht op zedenproblematiek) aangeboden. Naast deze interventies wordt er gewerkt met evidence based behandelmodules zoals CGT (cognitieve gedragstherapie), schematherapie, EMDR (Eye Movement Desensitization and Reprocessing), PMT (Psycho Motorische Therapie).⁴⁰ Mochten deze behandelingen en interventies niet baten en jeugdigen na de maximale termijn nog recidivegevaarlijk zijn, dan kunnen zij langer behandeld worden.

39 Ministerie van Veiligheid en Justitie, *Kwaliteitsverbetering Justitiële Jeugdinstellingen*, 2010, p. 11.

40 Bron: T. Pultrum, voormalig Hoofd Behandeling & Opvoeding, JJI Juvaïd en Wilster JeugdzorgPlus, e-mail d.d. 07-06-2019.

In dat geval bestaat thans de mogelijkheid om de PIJ-maatregel om te zetten in tbs met dwangverpleging.

2.3.7 Omzetting naar tbs met dwangverpleging

Sinds 1 april 2014 kan de PIJ-maatregel kan na zes jaar (lees: de maximale duur van de PIJ voorafgaand aan de voorwaardelijke beëindiging) worden omgezet in een tbs met dwangverpleging.⁴¹ Omzetting in een tbs met voorwaarden is niet mogelijk. De PIJ-maatregel kan ambtshalve door de rechter of op vordering van de officier van justitie worden omgezet in een tbs-maatregel, indien de veiligheid van anderen, dan wel de algemene veiligheid van personen of goederen de omzetting in die maatregel eist (art. 6:6:33 lid 1 Sv). De PIJ-maatregel eindigt dan onvoorwaardelijk (art. 6:6:33 lid 3 Sv). De rechter betreft bij de beslissing tot omzetting een recent opgemaakt, met redenen omkleed en ondertekend advies afkomstig van het hoofd van de JJI en een afschrift van de aantekeningen omtrent de lichamelijke en geestelijke gesteldheid van de veroordeelde (art. 6:6:33 lid 5 sub a en sub b Sv).

De eerste omzettingen worden op zijn vroegst rond de zomer van 2020 verwacht, ruim zes jaar na de invoering van deze wettelijke mogelijkheid. Aangezien de onderzoekspopulatie in de onderhavige studie bestaat uit jeugdigen die tussen 2013 en 2016 zijn uitgestroomd uit de PIJ, is logischerwijs bij geen van hen sprake geweest van een dergelijke omzetting naar de tbs met dwangverpleging.

2.3.8 Uitstroom

Indien de PIJ-jeugdige niet voor een omzetting in de tbs-maatregel in aanmerking komt, kan hij op vijf manieren de inrichting verlaten.⁴² De eerste mogelijkheid is dat de PIJ-maatregel voorwaardelijk eindigt omdat de maximale duur is bereikt. De tweede manier is dat verlenging in principe mogelijk is, maar de officier van justitie geen verlenging vordert. Een derde geval is dat de rechter een vordering tot verlenging van de PIJ-maatregel afwijst. De vierde optie is dat de rechter een vordering tot voorwaardelijke beëindiging toewijst. In deze vier gevallen verlaat de jeugdige met een PIJ-maatregel na ommekomst van het onvoorwaardelijke gedeelte van de PIJ de JJI, waarbij de mogelijkheid bestaat dat hij gedurende het jaar van de voorwaardelijke beëindiging tijdelijk

41 Wet van 27 november 2013 tot wijziging van het Wetboek van Strafrecht, het Wetboek van Strafvordering en enige andere wetten in verband met de invoering van een adolescentenstrafrecht, *Stb.* 2013, 485.

42 De mogelijkheid van onrechtmatige onttrekking, dat wil zeggen dat de jeugdige vlucht, dan wel niet terugkomt van verlof, wordt hierbij niet meegerekend.

terugkeert als door de rechter een terugplaatsing is bevolen. De vijfde mogelijkheid tot uitstroom, ten slotte, betreft een (on)voorwaardelijke beëindiging van de maatregel door de Minister voor Rechtsbescherming.

In paragraaf 2.3.5 werd evenwel reeds duidelijk dat de jeugdigen feitelijk al voorafgaand aan de (voorwaardelijke) beëindiging van de PIJ-maatregel de inrichting verlaten, namelijk in het kader van het STP. Waar het onderhavige onderzoeksrapport spreekt over uitstroom, is sprake het verlaten hebben van de JJI in het kader van het STP, de fase voor de voorwaardelijke beëindiging (zie par. 4.2).

2.4 DEELCONCLUSIE: WETTELIJKE GRONDEN EN DOELEN VAN DE PIJ-MAATREGEL

In dit hoofdstuk is getracht inzicht te geven in de wettelijke gronden en doelen van de PIJ-maatregel en zodoende antwoord te geven op deelvraag 1. Aangezien de wettelijke gronden en doelen van de PIJ niet los kunnen worden gezien van de bredere context van grondslagen en doelen van het Nederlandse jeugdstrafrecht en de internationale context van kinderrechtenstandaarden waarbinnen de PIJ dient te opereren, heeft dit hoofdstuk ook beoogd de PIJ-maatregel binnen deze contexten te positioneren.

De PIJ-maatregel neemt als enige vrijheidsbenemende behandelmaatregel een unieke positie in binnen het Nederlandse jeugdstrafrecht. De PIJ-maatregel is bedoeld als instrument om de doelen van het jeugdstrafrecht (heropvoeding, speciale preventie en re-integratie) te verwezenlijken in gevallen waarin een jeugdige onder invloed van een gebrekkige ontwikkeling of ziekelijke stoornis een ernstig strafbaar feit begaat en langdurige vrijheidsbeneming en behandeling noodzakelijk is om het recidivegevaar te keren en een verantwoorde terugkeer van de jeugdige in de samenleving mogelijk te maken. Anders dan jeugd-detentie als *vrijheidsstraf*, biedt het *maatregel*-karakter van de PIJ de ruimte om de duur van de PIJ gedurende de looptijd van de maatregel te verlengen, afhankelijk van de progressie die is gemaakt met betrekking tot het verwezenlijken van deze doelen. Wel dient hierbij de proportionaliteit in acht te worden genomen, zoals onder meer blijkt uit het wettelijke voorschrift dat verlenging van de PIJ alleen mogelijk is in zaken waarbij sprake is van een veroordeling voor een gewelds- of seksueel misdrijf.

De grondslagen en doelstellingen van de PIJ-maatregel lijken aan te sluiten bij de internationale kinderrechtelijke standaarden inzake het jeugdstrafrecht, zoals die volgen uit het IVRK en het algemene commentaar daarop van het VN Kinderrechtencomité. Het aan de PIJ-maatregel ten grondslag liggende idee dat beveiliging van de samenleving tegen een recidivegevaarlijke jeugdigen hand in hand kan gaan met een focus op opvoeding, behandeling en re-integratie van de jeugdige, sluit aan bij de benadering die ook het IVRK en het VN Kinderrechtencomité dicteren. Mits de PIJ-maatregel op een proportionele wijze wordt gebruikt, als uiterste maatregel en voor de kortst mogelijke passende

duur, en de tenuitvoerlegging geschiedt conform de uitgangspunten van artikel 37 sub c IVRK en artikel 40 lid 1 IVRK, biedt de PIJ-maatregel een instrument om op een kinderrechtenconforme wijze te reageren op ernstige strafbare feiten van jeugdigen, waarbij recht wordt gedaan aan zowel de belangen van de samenleving als van de jeugdige.⁴³ De conformiteit van de omzettingmogelijkheid van PIJ naar tbs met het IVRK is evenwel minder evident, zoals ook blijkt uit de kritiek hierop van het VN Kinderrechtencomité in de *Concluding Observations* over Nederland uit 2015.⁴⁴ Deze kwestie valt echter buiten de reikwijdte van dit onderzoek.

De vier specifieke, cumulatieve gronden van de PIJ-maatregel zijn, zoals beschreven, neergelegd in artikel 77s lid 1 Sr. Kort samengevat, kan de PIJ-maatregel worden opgelegd ten aanzien van een jeugdige veroordeelde (1) bij wie ten tijde van het begaan van het misdrijf een gebrekkige ontwikkeling of ziekelijke stoornis van de geestvermogens bestond, indien (2) het een misdrijf van een zekere ernst betreft, (3) de veiligheid van anderen dan wel de algemene veiligheid van personen of goederen het opleggen van die maatregel eist; en (4) de maatregel in het belang is van een zo gunstig mogelijke verdere ontwikkeling van de jeugdige.

Reflecterend op deze wettelijke gronden van de PIJ, valt allereerst op dat de rechter voor de invulling en beoordeling van gronden (1), (3) en (4) sterk zal moeten leunen op gedragsdeskundige adviezen. Niet voor niets stelt de wet als vereiste voor het opleggen van een PIJ dat twee gedragsdeskundigen uit verschillende disciplines, waaronder een psychiater, rapporteren en de rechters voorzien van advies. De gedragsdeskundigen en de rechters staan hierbij voor de ingewikkelde taak om een vertaalslag te maken tussen gedragsdeskundige diagnoses en indicaties en juridische kwalificaties.

Ten tweede valt op dat in de wettelijke gronden (3) en (4) voor het opleggen van een PIJ-maatregel tevens de *doelen* van de PIJ besloten liggen: beveiliging van de samenleving (vgl. speciale preventie) en het stimuleren van een zo gunstige mogelijke ontwikkeling van de jeugdige (vgl. opvoeding en re-integratie). Dit betekent dat de *legitimiteit van het opleggen van de PIJ-maatregel* niet los kan worden gezien van de *doelen die met de tenuitvoerlegging van de PIJ worden nagestreefd* (en de effectiviteit van verwezenlijking daarvan). Het opleggen van een PIJ-maatregel, vraagt dus wat van de tenuitvoerlegging. Met andere woorden: het criterium dat de PIJ in het belang is van een zo gunstig mogelijke ontwikkeling van de jeugdige veronderstelt dat de tenuitvoerlegging van de maatregel – conform de opvoedings- en re-integratiedoelstelling, zoals neergelegd in artikel 2 lid 2 Bjj – zo moet worden ingericht dat daadwerkelijk wordt bijgedragen aan een zo gunstig mogelijke ontwikkeling van de jeugdige in kwestie. Het is aldus ook voor de legitimiteit van de PIJ-maatregel als

43 Zie ook: Van den Brink & Lynch 2020.

44 VN Kinderrechtencomité, *Concluding observations on the fourth periodic report of the Netherlands* (CRC/C/NDL/CO/4), 8 juni 2015, par. 58.

jeugdstrafrechtelijke maatregel van belang dat de ontwikkeling van jeugdigen gedurende de tenuitvoerlegging van de PIJ-maatregel zorgvuldig wordt gemonitord.

Tegen deze achtergrond beoogt dit onderzoek de ontwikkeling van een cohort jeugdigen gedurende de PIJ-maatregel in kaart te brengen, alsmede de factoren die samenhangen met na afloop van de maatregel. Hiermee wordt getracht een beeld te verkrijgen van de mate waarin de formele doelen van de PIJ-maatregel, zoals die voortvloeien uit het wettelijke kader, worden verwezenlijkt en inzichtelijk te maken waar mogelijk kansen liggen om de doelmatigheid van de PIJ-maatregel te versterken.

3 | Empirisch onderzoek in justitiële jeugdinrichtingen

Alvorens de empirische onderzoeksvragen nader te formuleren (par. 3.4), wordt in dit hoofdstuk beknopt beschreven wat reeds uit eerder onderzoek bekend is over recidive en risicotaxatie van jeugdigen in justitiële inrichtingen.

3.1 RECIDIVE-ONDERZOEK

Zoals blijkt uit de meest recente cijfers (2013, zie par. 1.1), is de ernstige recidive, dan wel zeer ernstige van jeugdigen die een PIJ-maatregel hebben ondergaan twee jaar na uitstroom uit de JJI 32,9 respectievelijk 20%.¹ Onderzoek laat zien dat binnen de factoren die in verband kunnen worden gebracht met (het risico op) recidive, zogenaamde risicofactoren, onderscheid kan worden gemaakt tussen ‘statische’ en ‘dynamische’ factoren. Statische factoren zijn onveranderbare kenmerken zoals leeftijd en crimineel verleden.² Dynamische factoren zijn veranderbare kenmerken zoals middelengebruik, sociale vaardigheden, impulscontrole en motivatie voor behandeling. Deze dynamische risicofactoren zijn belangrijk, nu zij veranderbaar zijn en dus door behandeling beïnvloed kunnen worden. Het verbeteren van dynamische factoren door behandeling kan aldus leiden tot het verminderen van recidive.

3.2 RISICOTAXATIE

Teneinde het recidiverisico van jeugdige verdachten of veroordeelden in te schatten, is een aantal risicotaxatie-instrumenten ontwikkeld, waaronder de SAVRY (Structured Assessment of Violence Risk in Youth). De Nederlandse versie wordt tijdens het opstellen van de pro justitia rapportage afgenomen en in alle Nederlandse JJI's gebruikt tijdens het behandeltraject van de PIJ-jeugdige. De nadruk ligt op de dynamische risicofactoren, die zijn onderverdeeld in sociale/contextuele risicofactoren en individuele risicofactoren. Uit onderzoek naar de voorspellende validiteit van de SAVRY blijkt dat er een

1 DJI in getal 2013-2017, tabel 5.15, p. 95.

2 Andrews & Bonta 1995, Gendreau, Little & Goggin 1996, Hilterman 2000, Quist & Matshazi 2000.

tamelijk sterke voorspellende relatie is met algemene recidive en gewelddadige recidive.³

In het onderhavige onderzoek wordt gebruik gemaakt van de FPJ-lijst (Forensisch Profiel van Justitiële Jeugdigen) om de ontwikkeling van jeugdigen tijdens de PIJ-maatregel in kaart te brengen. Het betreft een instrument om systematisch informatie te verzamelen uit dossiers van de betreffende jeugdigen en bestaat uit 70 vragen (kenmerken van de jeugdige), onderverdeeld in zeven domeinen. Uit eerder onderzoek met dit instrument, verricht door Brand (2005), blijkt dat met name dynamische kenmerken samenhangen met recidive.⁴ Dit betekent dat naarmate hoger wordt gescoord op deze items – dat wil zeggen dat problematiek in ernstiger mate voorkomt – de kans op recidive groter is.

Een voorbeeld van een voorspellende factor, die naar voren is gekomen in het onderzoek van Brand, is antisociaal gedrag op de afdeling⁵, dat wil zeggen mate waarin de jeugdige grensoverschrijdend gedrag naar personeel/bewoner(s) vertoont op de huidige (of vorige) afdeling. Hierbij is relevant of gedrag alleen voorkomt als reactie op moeilijke situaties of dat zelfbewust antisociaal gedrag wordt getoond. Ook sociale vaardigheden (bijv. weet de jeugdige contact te maken met anderen, draagt hij bij aan een goede sfeer op de groep, doet hij mee aan groepsactiviteiten) en ontvluchten/onttrekken aan toezicht, bijvoorbeeld weglopen uit een instelling of onttrekken aan toezicht door reclassering of een (gezins)voogd, hangen samen met recidive. Daarnaast hangen seksuele problemen, bijvoorbeeld seksuele ontremmingen, voortdurend praten over seks, seksueel grensoverschrijdend gedrag naar vrouwelijke groepsleiding, samen met recidive. Dit geldt ook voor type B persoonlijkheidsproblematiek, dat wil zeggen het aanwezig hebben van antisociale, borderline, narcistische en/of theatrale trekken. Tevens zijn negatieve coping manieren in probleemsituaties, dat wil zeggen verbaal of fysiek negatief gedrag zoals schelden of vechten, en coöperatie-gebrek (negatief gedrag naar autoriteitsfiguren en tegenwerken op de afdeling vanaf het moment dat de jeugdige in een inrichting zit) kenmerken die samenhangen met recidive. Ten slotte is uit onderzoek gebleken dat de hoeveelheid contacten binnen het totale netwerk samenhangt met recidive.⁶ Hierbij wordt de kwantiteit van de contacten tussen de jeugdige en zijn gehele sociale netwerk geïnventariseerd. Het gaat dan om het primaire, secundaire en tertiaire netwerk (respectievelijk gezin/familie, vrienden/buren en clubs/verenigingen) bij elkaar opgeteld. Hoe slechter de jeugdige op dit item scoort, hoe meer kans op recidive.⁷

In hoeverre in het onderhavige onderzoek sprake is van samenhang tussen dynamische factoren en recidive, komt aan de orde in paragraaf 5.5.

3 Catchpole & Gretton 2003.

4 Brand 2005.

5 De toelichting op de verschillende items is te vinden in de FPJ Handleiding 2010.

6 Brand 2005, Mulder, Brand, Bullens & Van Marle 2010.

7 Brand 2005.

3.3 DYNAMISCHE FACTOREN

Aangezien verschillende dynamische factoren significante voorspellers voor recidive zijn en veranderbaar zijn, wordt bij jeugdigen veel aandacht besteed aan deze factoren door behandelaars en beleidsmakers. Jeugdigen zijn in een veel actievere staat van verandering dan volwassenen en door behandeling kunnen de kenmerken van de jeugdigen worden beïnvloed. Sommige factoren kunnen echter sneller veranderen dan andere factoren. Zo zijn stabiele dynamische factoren onveranderlijk voor maanden of jaren; voorbeelden zijn impulscontrole of probleeminzicht. Fluctuerende dynamische factoren daarentegen veranderen veel sneller, bij wijze van spreken per dag, bijvoorbeeld antisociaal gedrag, zelfredzaamheid, zelfverzorging en ontvluchtgedrag. Het onderscheid is belangrijk, aangezien met betrekking tot de stabiele dynamische factoren het voor de hand ligt interventies die gericht zijn op langdurige verbetering in te zetten, terwijl voor de fluctuerende dynamische factoren dergelijke interventies niet geschikt kunnen zijn, omdat een positieve score kort daarna alweer veranderd kan zijn.⁸ Het is derhalve raadzaam om voor fluctuerende dynamische factoren interventies te gebruiken die op korte termijn effectief kunnen zijn, zoals bijvoorbeeld een interventie om antisociaal gedrag te verbeteren.⁹ Voor alle dynamische factoren kunnen derhalve interventies ingezet worden, en is er samenhang tussen verbetering van stabiele factoren en verbetering van fluctuerende factoren.

3.4 RELEVANTIE, DOEL EN ONDERZOEKSVRAGEN 2, 3 EN 4

Naast de eerste onderzoeksvraag, die juridisch van aard is, wordt in dit onderzoek beoogd een drietal empirische onderzoeksvragen te beantwoorden. Deze luiden als volgt:

- 2 In hoeverre treedt er gedurende de behandeling in het kader van de PIJ-maatregel een verbetering op in dynamische factoren van de FPJ-lijst?
Vertoont de jeugdige minder probleemgedrag, zijn de coping strategieën van de jeugdige verbeterd, beschikt de jeugdige over meer vaardigheden en zijn verschillende persoonskenmerken van de jeugdige in positieve zin veranderd gedurende het verblijf in de inrichting?

8 Beijersbergen, p. 9. Zie ook: Glover, Nicholson, Hemmati, Bernfeld, & Quinsey 2002, Webster, Douglas, Eaves & Hart 1997, Hillege, Brand, Mulder, Vermeiren & Van Domburgh 2017.

9 Een voorbeeld zijn de erkende interventies TACt en TACt Plus voor de duur van acht weken. TACt is een intensieve, individuele training gericht op het verminderen en in de toekomst voorkomen van antisociaal en agressief gedrag. TACt Plus is een variant voor jeugdigen met een lichte verstandelijk beperking. [https://www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Effectieve-Jeugdinterventies/Training-Agressie-Controle-\(TACt-regulier\)](https://www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Effectieve-Jeugdinterventies/Training-Agressie-Controle-(TACt-regulier)).

- 3 a) In hoeverre is er een verband tussen individuele dynamische factoren en de totale duur van de maatregel?
Hangen individuele dynamische factoren van de FPJ-lijst samen met de duur van de maatregel?
- b) In hoeverre is er een verband tussen individuele dynamische factoren en recidive?
Hangen individuele dynamische factoren van de FPJ-lijst samen met het optreden van recidive?
- 4 In hoeverre is er een verband tussen verbetering van een risicoprofiel en recidive?
Hangt verandering van het risicoprofiel – bestaande uit meerdere dynamische factoren – samen met het optreden van recidive?

Hierbij zijn de volgende hypothesen geformuleerd.

Hypothesen

Empirische onderzoeksvraag 2

Hypothese 2a: na uitstroom uit de JJI zal verbetering te zien zijn in dynamische factoren. De PIJ-maatregel richt zich tenslotte op de opvoeding en behandeling van jeugdigen om verbetering te bereiken.

Hypothese 2b: omdat de PIJ-maatregel minimaal drie jaar duurt (waarvan het laatste jaar mogelijk voorwaardelijk) zullen zowel stabiele dynamische factoren als fluctuerende dynamische factoren verbeteren.

Empirische onderzoeksvraag 3

Hypothese 3a: voor elke dynamische factor is de verwachting dat een hogere probleemscore in het instroomjaar samenhangt met een langer verblijf in een instelling.

Hypothese 3b: voor elke dynamische factor is de verwachting dat een hogere probleemscore in het uitstroomjaar samenhangt met meer recidive.

Empirische onderzoeksvraag 4

Hypothese 4: verandering op de dynamische factoren (lees: verandering van het risicoprofiel) is gerelateerd aan optreden van recidive.

In het volgende hoofdstuk wordt de onderzoeksmethode uiteengezet, aan de hand waarvan voornoemde onderzoeksvragen beantwoord kunnen worden.

4 | Methode

In dit hoofdstuk wordt de methode van het empirische onderzoek beschreven. Ten eerste wordt de onderzoeksgroep beschreven (par. 4.1), vervolgens de procedure (par. 4.2), de onderzoeksvariabelen (par. 4.3), en ten slotte de verrichte analyses (par. 4.4).

4.1 ONDERZOEKSGROEP

In totaal zijn 302 PIJ-dossiers bekeken. De dossiers van 124 jeugdigen konden niet alle informatie verschaffen die nodig was voor de analyse. Deze dossiers misten hoofdzakelijk informatie over het instroom- of het uitstroomjaar in een JJI. De uiteindelijke onderzoeksgroep bestaat derhalve uit 178 jeugdigen die de PIJ-maatregel opgelegd hebben gekregen. De jeugdigen hebben de PIJ-maatregel afgerond in het jaar 2013, 2014, 2015 of 2016. Er is zowel gekeken naar dossiers van jongens als van meisjes.

4.2 PROCEDURE

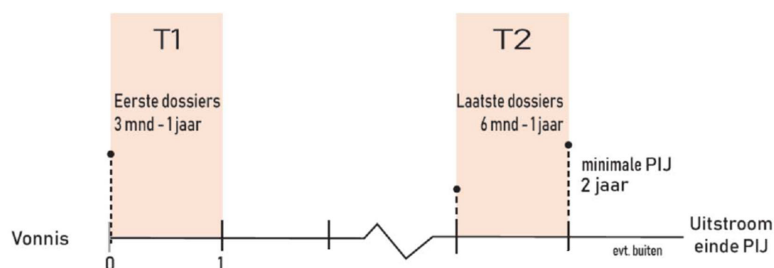
In dit onderzoek zijn 178 PIJ-dossiers gelezen en geanalyseerd. De dossiers staan in de digitale omgeving van de Dienst Justitiële Inrichtingen ('DJI') en bestaan onder andere uit pro justitia rapportages, voortgangsverslagen van de JJI, vonnissen, informatie over eventuele incidenten in de inrichting en selectie- en plaatsingsadviezen. De dossiers zijn geanalyseerd met behulp van een voor dit onderzoek aangepaste FPJ-vragenlijst (Forensisch Profiel Justitiële Jeugdigen). De FPJ-vragenlijst is samengesteld door DJI en is ontworpen om de informatie uit PIJ-dossiers om te zetten in cijfers.

Anders dan in eerder onderzoek dat zich beperkte tot één meetmoment¹, is in het onderhavige onderzoek het gedrag van de onderzoeksgroep op twee momenten van de tenuitvoerlegging van de PIJ-maatregel gemeten. Het eerste meetmoment (T1, zie figuur 1) betreft het instroomjaar van de jeugdige in een JJI, oftewel het jaar waarin de jeugdige is gestart met de PIJ-maatregel. Om dit te analyseren zijn voor zover mogelijk de pro justitia rapportages en de eerste

1 Brand, a'Campo & Van den Hurk 2013.

behandelverslagen van de JJI gebruikt. Aan de hand van deze informatie zijn de statische items en de dynamische instroom-items van de FPJ-lijst gescoord. Vervolgens is gekeken naar behandelverslagen over het uitstroomjaar van de jeugdigen, oftewel het jaar waarin de jeugdige is uitgestroomd uit de JJI in het kader van het STP, dus voordat de PIJ-maatregel voorwaardelijk wordt beëindigd (T2, zie figuur 1). Met behulp van deze behandelverslagen zijn de dynamische uitstroom-items gescoord. Alle dynamische items op de FPJ-lijst zijn dus zowel voor het instroom- als voor het uitstroomjaar gescoord. Op deze manier kan worden gekeken naar de voortgang van de jeugdige gedurende de PIJ-maatregel.

In een behandelverslag wordt gemiddeld over een periode van drie maanden gerapporteerd. Er zijn echter ook verslagen die over een langere periode rapporteren. Om ervoor te zorgen dat het instroom- en uitstroomjaar (na verblijf in de JJI) goed van elkaar worden gescheiden, hebben de onderzoekers als eis gesteld dat minimaal twee jaar tussen de behandelverslagen moest zitten. Dit betekent ook dat enkel jeugdigen met verlengde PIJ geïnccludeerd zijn in dit onderzoek. Wanneer een te korte periode tussen de bestudeerde behandelverslagen zou zitten, zou dat ten koste gaan van de relevantie van de meting van de scores voor het gedrag. Een eventuele verandering in het gedrag zou dan niet nauwkeurig worden gemeten.

Figuur 1. Schematische weergave van twee meetmomenten. Om tussen een instroom-dossier (T1) en uitstroom-dossier (T2) minimaal 2 jaar behandelfase te waarborgen werd een minimale duur van 2 jaar PIJ aangehouden.

De originele FPJ-vragenlijst is ontwikkeld en getest tussen 2002 en 2004 en heeft als doel een zo volledig mogelijk beeld te schetsen van een jeugdige met een PIJ-maatregel. De items in de FPJ-vragenlijst zijn voornamelijk gebaseerd op bestaande (diagnostische) vragenlijsten en risico-taxatie-instrumenten, te weten de CBCL, de YSR, de HCR-20 of de jeugdvariant hiervan, de EARL-20-B, de SAVRY,

de PCL-YV, de J-SOAP, de TVA, de HKT-30 en de FP40.² De FPJ-lijst bevat 70 items, of indicatoren, verdeeld over zeven domeinen. Deze domeinen zijn: 1. 'Historie crimineel/gewelddadig gedrag', 2. 'Opvoeding en milieu', 3. 'Delictsituatie & drugs', 4. 'Psychologie & functies', 5. 'Psychiatrie & Stoornissen', 6. 'Sociaal/ relationeel' en 7. 'Gedrag tijdens verblijf JJI'. Nader onderzoek heeft aangetoond dat de predictieve validiteit van de FPJ-lijst ruim voldoende is.³

De voor dit onderzoek gebruikte FPJ-vragenlijst bevat 52 items in plaats van 70 items, aangezien de originele FPJ-vragenlijst ook statische factoren, dat wil zeggen niet veranderbare kenmerken bevat. Dit onderzoek richt zich op veranderingen in kenmerken, derhalve is niet gescoord op de statische factoren en is de vragenlijst dus korter. Deze items zijn onderverdeeld in zeven domeinen: 1. 'Historie, delicten, vonnis', 2. 'Historie, selectie', 3. 'Delictsituatie & drugs', 4. 'Psychologie & Functies – Dynamisch', 5. 'Psychiatrie & Stoornissen – Dynamisch', 6. 'Sociaal/ Relationeel – Dynamisch', 7. 'Gedrag tijdens verblijf JJI'. De antwoordmogelijkheden zijn hetzelfde voor ieder item: 0, 0,5, 1, 1,5 en 2. Een score van 0 staat voor 'afwezigheid van problemen', een score van 0,5 staat voor 'enigszins aanwezigheid van problemen' 1 staat voor 'aanwezigheid van problemen', score 1,5 staat voor 'enigszins aanwezigheid van ernstige problemen' en een score 2 staat voor 'aanwezigheid van ernstige problemen'.⁴ De score 0 is dus altijd het meest gunstige, positieve antwoord en de score 2 vormt altijd de meest ongunstige, negatieve antwoordcategorie. De score 1 vormt een 'gemiddelde' antwoordcategorie en valt qua zwaarte tussen 0 en 2 in. Bij ongunstige kenmerken (bijvoorbeeld psychose) of negatief gedrag (zoals antisociaal gedrag op de afdeling) is de scoring dus als volgt: 0 = negatief gedrag is er niet, is afwezig, 0,5 tot 1 = negatief gedrag is er enigszins, is licht aanwezig, 1,5 tot 2 = negatief gedrag is duidelijk aanwezig, is ernstig. Bij gunstige kenmerken c.q. positief gedrag (zoals sociale vaardigheden) wordt de scoring zodanig omgedraaid dat ook daar een score 0 gunstig is en een score 2 ongunstig. Dus ook hier geldt: een hoge score is meer risico. De scoring is dan als volgt: 0 = positief gedrag is er, is aanwezig, 0,5 tot 1 = positief gedrag is er enigszins, licht aanwezig, 1,5 tot 2 = positief gedrag is totaal afwezig, ernstig gebrek aan positief gedrag of vaardigheid.⁵

Het onderhavige onderzoek is gericht op verandering van het forensisch profiel van jeugdigen na het krijgen van intensieve begeleiding en doormaken van vrijheidsbeneming gedurende de PIJ-maatregel. Het forensisch profiel van justitiële jeugdigen is bepaald door informatie uit de dossiers van de jeugdigen, op systematische wijze, dat wil zeggen met een gestandaardiseerde vragenlijst, om te zetten in onderzoeksgegevens. Het onderzoek is dus primair gericht

2 Brand & Van Heerde 2004.

3 Brand 2005.

4 Brand & Van Heerde 2004.

5 Brand & Van Heerde, FPJ Handleiding editie 2010, p. 38.

op de mate waarin dynamische factoren, die met de vragenlijst uit de justitiële dossiers zijn gescoord, veranderen over de tijd. Omdat met de PIJ-maatregel beoogd wordt recidive te verminderen door gedragsproblematiek te reduceren, wordt ook onderzocht in hoeverre er een verband is tussen verandering van dynamische factoren en het recidiveren na de PIJ-maatregel. Behoudens de onveranderlijke statische en historische items uit de dossiers, zijn alle veranderlijke factoren uit de dossiers op twee tijdstipmomenten gescoord (T1 en T2, zie figuur 1).

Naast het lezen en analyseren van de PIJ-dossiers zijn gegevens opgevraagd van jeugdigen die tijdens en na afronding van het onvoorwaardelijke gedeelte van de PIJ-maatregel zijn geregistreerd in de database Ten Uitvoer Legging vrijheidsbenemende straffen en maatregelen in Penitentiaire inrichtingen – Gevangenis Wezen (TULP-GW) van de Dienst Justitiële Inrichtingen. Deze registraties worden behandeld als recidivecijfers, of beter gezegd als zogenoemde ‘detentierecidivecijfers’: recidive na de PIJ-maatregel die leidt tot nieuwe detentie(s) (zie onderstaande par. 4.3.2). De registraties in de TULP-GW zijn gekoppeld met de sleutelgegevens van de PIJ-dossiers, zodat van elke jeugdige bekeken kon worden of hij of zij heeft gerecidiveerd, en zo ja met welk delict. In dit onderzoek is gekeken naar het recidiveren na ommekomst van het verblijf in de JJI op grond van de PIJ-maatregel, om zo een belangrijke doelstelling van de maatregel te onderzoeken: het verminderen van recidiverisico van veroordeelde jeugdigen door middel van een behandeling.

4.3 ONDERZOEKSVARIABLEN

4.3.1 Onafhankelijke variabelen

De onafhankelijke variabelen bestaan uit de dynamische items van de aangepaste FPJ-vragenlijst (zie tabel 3, zie ook bijlage III). De onafhankelijke variabelen bestaan uit scores van het in- en uitstroomjaar in de domeinen 4, 5, 6 en 7. Deze items zijn gemeten op de eerder genoemde 5-puntschaal, bestaande uit de scores 0, 0.5, 1, 1.5 en 2. In navolging van Hanson en Harris (2000) wordt een onderscheid gemaakt tussen stabiele en fluctuerende dynamische factoren (zie tabel 3).

Tabel 3. Dynamische factoren van de FPJ-vragenlijst

DYNAMISCHE FACTOREN	
<i>4. Psychologie & Functies</i>	
Ik-sterkte	Stabiel dynamisch
Impulscontrole	Stabiel dynamisch
Probleembesef / Probleeminzicht	Stabiel dynamisch
<i>5. Psychiatrie en stoornissen</i>	
Alcohol, ernst problematiek	Stabiel dynamisch
Drugs, ernst problematiek	Stabiel dynamisch
ADHD hyperactiviteitsproblemen (/medicatie-effect)	Stabiel dynamisch
Psychotische symptomen (/medicatie-effect)	Stabiel dynamisch
<i>6. Sociaal / Relatieveel – dynamisch</i>	
Netwerk, emotionele steun	Stabiel dynamisch
Netwerk, totaal netwerk	Stabiel dynamisch
Netwerk, secundair netwerk	Stabiel dynamisch
Relationele vaardigheden	Stabiel dynamisch
<i>7. Gedrag tijdens verblijf JJI</i>	
Antisociaal gedrag op de afdeling	Fluctuerend dynamisch
Sociale vaardigheden	Fluctuerend dynamisch
Coping, vermijdend gedrag bij probleemsituaties	Fluctuerend dynamisch
Coping, negatieve copingmanieren	Fluctuerend dynamisch
Coping, positieve copingmanieren	Fluctuerend dynamisch
Contact, vertrouwen en openheid	Fluctuerend dynamisch
Coöperatie-gebrek: tegenwerken op de afdeling	Fluctuerend dynamisch
Incidenten – agressie in de inrichting	Fluctuerend dynamisch
Motivatie voor de behandeling	Fluctuerend dynamisch
Redzaamheid en zelfverzorging	Fluctuerend dynamisch
Duidelijk positieve gerichtheid op school/werk	Fluctuerend dynamisch
Ontvluchten/onttrekken aan toezicht	Fluctuerend dynamisch
Overeenstemming over voorwaarden	Fluctuerend dynamisch
Schending van afspraken	Fluctuerend dynamisch
Middelengebruik tijdens maatregel JJI	Fluctuerend dynamisch

4.3.2 Afhankelijke variabelen

De afhankelijke variabelen in dit onderzoek zijn de verblijfsduur en de recidive van de PIJ-jeugdigen. Deze cijfers komen uit de landelijke applicatie Ten

Uitvoer Legging vrijheidsbenemende straffen en maatregelen in de TULP-GW, die in elke penitentiaire inrichting wordt gebruikt.⁶ In dit systeem wordt onder andere de in-, door- en uitstroom van justitiabelen bijgehouden. Met behulp van deze database kan worden bijgehouden hoe vaak iemand is ingestroomd in detentie. Wanneer iemand meerdere malen in detentie is gekomen, kan op deze manier ook de detentierecidive worden bijgehouden. Voor zover dat bekend is, wordt ook bijgehouden voor welk delict de justitiabele in detentie zit.

Aangezien in dit onderzoek slechts gebruik kon worden gemaakt van TULP-GW is alleen gekeken naar delicten waar een onvoorwaardelijke gevangenisstraf voor is opgelegd.⁷ Dit wil zeggen dat enkel is onderzocht of sprake is van detentierecidive.

Als het gaat om de verblijfsduur van de PIJ-ers is het sample verdeeld in drie categorieën van gelijke samplegrootte (33% van het sample); kort verblijf (korter dan drie jaar in de PIJ), middellang verblijf (drie jaar of langer maar korter dan vier jaar) en lang verblijf (vier tot zeven jaar).

4.4 DE VERRICHTE ANALYSES

Onderzoeksvraag 2

Om te onderzoeken in hoeverre gedurende de behandeling in het kader van de PIJ-maatregel een verandering optreedt in dynamische factoren van de FPJ-lijst, is de verandering van dynamische factoren tussen moment 1 en 2 bekeken door middel van gepaarde T-toetsen. Er is gekozen voor deze non-parametrische toets, omdat de variabelen zijn gemeten op ordinale schaal en er sprake is van het vergelijken van gemiddelden van twee *gerelateerde* steekproeven (de gemiddelde scores op de dynamische factoren op tijdstip 1 worden vergeleken met de gemiddelde score op de dynamische factoren op tijdstip 2). De scores tijdens het instroomjaar en het uitstroomjaar zijn met elkaar vergeleken en er is gemeten in hoeverre de scores afwijken van 0. Een significante T-toets duidt dan op een verschil tussen de scores in het instroom- en uitstroomjaar.

Onderzoeksvraag 3

Om te onderzoeken of er een relatie is tussen de persoonskenmerken en de duur van de PIJ zijn de scores op de dynamische factoren van de FPJ-lijst in het instroomjaar in kaart gebracht voor de korte verblijf groep, de middellange

6 <https://www.criminaliteitinbeeld.nl/bronnen-en-methoden/tenuitvoerlegging>.

7 In verband met privacyregelgeving kon geen gebruik worden gemaakt van gegevens uit de justitiële documentatie.

verblijfgroep en de lange verblijf groep. Het verband tussen de dynamische factoren van de FPJ-lijst en de recidive is onderzocht door de scores in het uitstroomjaar te vergelijken met de recidive door middel van een one-way ANOVA. De onafhankelijke variabelen zijn de scores op de dynamische factoren.

Onderzoeksvraag 4

Aansluitend is het verband tussen de mate van gedragsverandering tijdens de PIJ-maatregel en de recidive onderzocht. Dit werd onderzocht door de samenhang tussen de scores op dynamische kenmerken van de jongeren te berekenen en die te relateren aan de gebleken detentierecidive. Dit is berekend over de totale onderzoekspopulatie. De samenhang tussen enerzijds daling van problematiek en (vermindering van) de kans op detentierecidive kan niet gemeten worden bij de gehele populatie. Jongeren met een PIJ hebben weliswaar vaak veel verschillende problemen maar hebben niet op elk FPJ item een score 2 (maximale ernst) bij aanvang van de PIJ. Op diverse items komt een jongere binnen met een score 0 (geen problemen), waar dus geen verbetering meer mogelijk is. Wat betreft de kans op detentierecidive is de score op uitstroom het meeste relevant. Om de sterkte van de invloed van daling van problematiek te meten is gewerkt met een somscore van alle dynamische items. Op basis daarvan is een deelpopulatie gevormd; dat zijn jongeren met een hoge somscore van problemen, de top 33%, (66 jongeren).⁸ Voor de mate van afname van problematiek is gekeken naar de som van veranderscores. Daarmee is ook de mate van verandering ingedeeld in drie niveaus: nauwelijks afname (kleine daling of stijging van totale hoeveelheid problematiek met -3.5 tot +5 punten), verbetering (een daling van de totale hoeveelheid problematiek met -8 tot -3.5 punten), veel verbetering (een sterke daling van de totale hoeveelheid problematiek met -18 tot -8 punten). Ook hier betreft het drie groepen van vrijwel dezelfde grootte. De resultaten worden gepresenteerd in het volgende hoofdstuk.

8 Indien de instroomscore 0 is en de uitstroomscore is ook 0 dan geeft deze persoon een verstoring effect op de invloed van het betreffende item op detentierecidive. Bij binnenkomst in de PIJ komen naast "de gemiddelde PIJ-er" ook personen die zelfs ten opzichte van deze groep veel meer problemen hebben. Andersom bestaan er ook personen met veel lage (gunstige) scores, te denken valt aan jongeren met zeer jonge zedenslachtoffers.

5 | Resultaten

In dit hoofdstuk worden de resultaten gepresenteerd die antwoord geven op de vraag in hoeverre de tenuitvoerlegging van de PIJ-maatregel samenhangt met verbetering van persoonskenmerken, gedrag en vaardigheden van de jeugdigen en in hoeverre deze gedragsveranderingen relevant zijn voor recidive. Hiertoe zijn 178 dossiers geanalyseerd en gekoppeld aan de bijbehorende detentierecidivecijfers zoals die bekend zijn in de database TULP-GW.¹

5.1 ACHTERGRONDGEGEVENS: GESLACHT, LEEFTIJD, EN DUUR VAN DE PIJ-MAATREGEL

De onderzoeksgroep van 178 jeugdigen bevatte beduidend meer jongens (93,3%) dan meisjes (6,7%). De jeugdigen waren gemiddeld 17 jaar toen de PIJ-maatregel startte, de individuele leeftijden varieerden van 13 tot 21 jaar. De duur van de maatregel bedroeg 2 tot 6 jaar en gemiddeld werd de maatregel na 3,8 jaar voorwaardelijk beëindigd.

5.2 GEDRAGSVERANDERING

In Tabel 4 worden de gemiddelde scores van de dynamische factoren tijdens het in- en uitstroomjaar weergegeven. Hoe hoger de score, hoe meer ernstige problemen bij het item zijn gesignaleerd. Daarnaast geeft de derde kolom van de tabel aan wat het verschil is tussen de scores tijdens het uitstroomjaar (T2) en de scores tijdens het instroomjaar (T1). Er is sprake van verbetering wanneer de verschilscore (T2 – T1) negatief is. Als de verschilscore positief is, is er sprake van verslechtering. Vervolgens zijn de resultaten van de paired-samples T-test in de kolom 'Sign.' te zien. Opvallend is dat 9 van de 11 stabiel dynamische factoren in de 'Psychologie & Functies', 'Psychiatrie & Stoornissen', 'Sociaal/Relationeel' significant van elkaar verschillen in het in- en uitstroomjaar (aangegeven met een *). Van de 15 fluctuerend dynamische factoren is ook bij het grootste deel sprake van een negatieve verschilscore. Van de factoren die verbeteren, is meer dan de helft significant verbeterd.

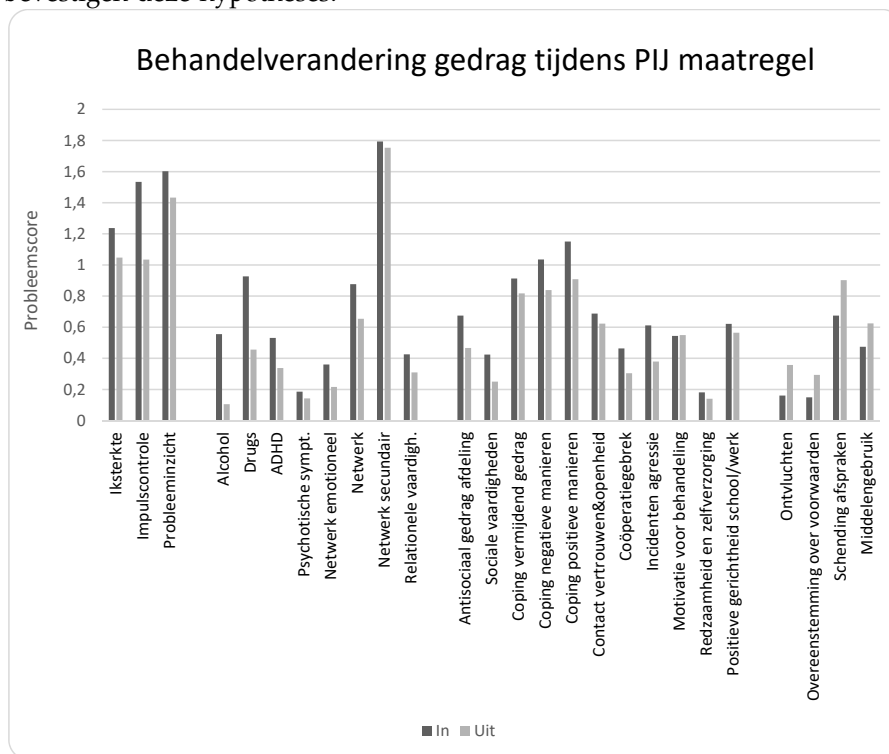
¹ Zie 4.2 en 4.3 voor een toelichting op de onderzoeksmethode.

Tabel 4. Gemiddelde scores op dynamische factoren

	Instroomjaar			Uitstroomjaar			Verschil			Sign
	N	T1	SD	N	T2	SD	N	TT2-T1	SD	
<i>4. Psychologie & Functies – S.Dyn</i>										
Ik-sterkte	177	1.237	.672	161	1.047	.680	161	-.205	.393	.000*
Impulscontrole	177	1.534	.578	164	1.034	.672	164	-.482	.621	.000*
Probleembesef / probleem- inzicht	177	1.602	.489	163	1.433	.554	163	-.169	.386	.000*
<i>5. Psychiatrie & Stoornissen – S.Dyn</i>										
Alcohol	173	.555	.679	172	.105	.312	169	-.435	.683	.000*
Drugs	170	.926	.715	171	.456	.576	166	-.479	.739	.000*
ADHD / (medicatie-effect	177	.531	.776	175	.337	.621	175	-.183	.430	.000*
Psychotische symptomen (/medicatie-effect)	178	.185	.504	176	.142	.495	176	-.028	.315	.233
<i>6. Sociaal / Relatieel – S.Dyn</i>										
Netwerk, emotionele steun	171	.360	.592	174	.216	.451	171	-.140	.483	.000*
Netwerk, totaal netwerk	177	.876	.578	178	.654	.562	177	-.223	.446	.000*
Netwerk, secundair netwerk	176	1.793	.497	174	1.753	.526	173	-.223	.557	.247
Relationele vaardigheden	174	.425	.652	173	.309	.548	170	-.094	.293	.000*
<i>7. Gedrag tijdens verblijf JJI – Fl.Dyn</i>										
Antisociaal gedrag op de afd.	178	.674	.715	176	.466	.700	176	-.202	.691	.000*
Sociale vaardigheden	178	.424	.541	172	.250	.444	172	-.154	.352	.000*
Coping, vermijdend gedrag bij probleemsituaties	167	.913	.720	153	.817	.718	146	-.068	.604	.172
Coping, negatieve coping- manieren	173	1.035	.618	167	.838	.612	165	-.209	.503	.001*
Coping, positieve coping- manieren	170	1.150	.530	163	.908	.534	159	-.261	.496	.001*
Contact, vertrouwen en open- heid	171	.687	.594	171	.623	.648	166	-.087	.628	.075
Coöperatie-gebrek: tegenwer- ken op de afdeling	177	.463	.525	176	.304	.501	175	-.163	.498	.000*
Incidenten - agressie in de inrichting	175	.611	.768	177	.379	.673	174	-.236	.765	.000*
Motivatie voor de behande- ling	171	.544	.579	174	.549	.658	167	-.003	.723	.957
Redzaamheid en zelfverzor- ging	174	.181	.349	172	.140	.343	171	-.035	.350	.191
Duidelijke positieve gericht- heid op school / werk	173	.621	.607	173	.564	.637	169	-.038	.684	.466
Ontvluchten / onttrekken aan toezicht	178	.157	.461	178	.357	.590	178	+.199	.726	.000*
Overeenstemming over voor- waarden	168	.149	.385	167	.293	.602	162	+.130	.553	.003*
Schending van afspraken	175	.674	.786	173	.902	.840	173	+.220	1.00	.005*
Middelengebruik tijdens JJI	171	.474	.724	170	.624	.773	163	+.147	.793	.019

* = significant verschillende probleemscore op meetmoment 1 en meetmoment 2. S.Dyn = stabiel dynamisch. Fl.Dyn = fluctuerend dynamisch.

In Figuur 2 worden de gemiddelde scores van de dynamische factoren tijdens het in- en uitstroomjaar zoals weergegeven in tabel 4 inzichtelijk gemaakt. Hiermee wordt antwoord gegeven op onderzoeksvraag 2, waarbij de hypothesen luiden dat (2a) bij uitstroom uit de JJI verbetering te zien zal zijn in dynamische factoren, en dat (2b) zowel stabiele dynamische factoren als fluctuerende dynamische factoren zullen verbeteren (zie par. 3.4). De resultaten bevestigen deze hypothesen.

Figuur 2. Scores op de dynamische factoren in het instroom- en uitstroomjaar.

Na een PIJ-behandeling is de problematiek van de jeugdigen gemiddeld genomen minder ernstig geworden; op het merendeel van de items is een verbetering te zien. De grootste verbetering vindt plaats met betrekking tot de 'impulscontrole' (ofwel het onder controle kunnen houden van agressieve impulsen c.q. het tegengaan van een impulsdoorbraak²) en alcohol- en drugsverslaving. Ook 'negatieve copingmanieren' (lees: verbaal of fysiek negatief gedrag zoals schelden of vechten in probleemsituaties) en 'incidenten in de inrichting' (ofwel fysieke agressie gedurende het verblijf in de JJI) verbeteren,

2 De gehanteerde definities van de items zijn gebaseerd op: Brand, 2010. FPJ Handleiding p. 81.

dat wil zeggen dat zij afnemen. De zogenoemde 'Ik-sterkte' neemt toe tijdens het verblijf. De Ik-sterkte zegt iets over het hebben van een eigen identiteit, een eigen mening en een eigen wil. Een adequate ik-sterke verhoedt dat jeugdigen zich gemakkelijk laten leiden door groepsdruk. Een zwakke ik-sterke duidt op een hoge mate van beïnvloedbaarheid door bijvoorbeeld criminele leeftijdsgenoten of een geringe bestandheid tegen groepsdruk.³

De factoren waarbij niet of nauwelijks verbetering te zien is, zijn 'psychotische symptomen', het hebben van een 'secundair netwerk' en 'relationele vaardigheden'. Ook 'motivatie voor de behandeling', 'redzaamheid en zelfverzorging' en 'duidelijke positieve gerichtheid op school/werk' verbeteren niet tussen het moment van binnenkomst en het verlaten van de JJI. Belangrijk om hierbij op te merken is dat de vastgestelde problematiek op deze aspecten bij binnenkomst al gering was.

Wat houden deze risicofactoren/kenmerken concreet in? Met 'psychotische symptomen' wordt de mate waarin de jeugdige last heeft van psychotische symptomen gescoord. Hieronder vallen wanen, incoherent denken, visuele hallucinaties en emotioneel afgevlakt zijn. Het item 'secundair netwerk' betreft het netwerk exclusief gezins- en familieleden, dus met name het vrienden en verenigingen waarvan de jeugdige lid was. Zowel de hoeveelheid als de kwaliteit van deze prosociale contacten worden hierbij meegewogen. Onder 'relationele vaardigheden' wordt verstaan de mate waarin de jeugdige in staat is zich te hechten aan anderen. 'Negatieve copingmanieren bij probleemsituaties' betreft verbaal of fysiek negatief gedrag. Bij het item 'motivatie voor de behandeling' wordt gekeken of de jeugdige de visie zoals verwoord in eerdere rapportages accepteert, (gemeend) erkent te moeten veranderen, motivatie tot behandeling uitspreekt, het nut ziet van en motivatie toont voor behandeling, belang ziet van veranderen van de eigen persoon, vertrouwen heeft in het succes van de behandeling en de therapietrouw voldoende geschat wordt. Met 'redzaamheid en zelfverzorging' wordt zelfredzaamheid van de jeugdige bedoeld, met betrekking tot de algemene dagelijkse levens (ADL) taken, zoals persoonlijke verzorging, kunnen lezen, brieven schrijven, kleren wassen en koken. Bij het item 'duidelijke positieve gerichtheid op school/werk' wordt gekeken of de jeugdige zich realiseert dat kennis, vaardigheden en/of diploma's bijdragen aan de kans tot een prettige toekomst. Bij voornoemde factoren was de verbetering tussen de twee meetmomenten dus het kleinst van alle gescoorde items/factoren.

Opvallend is dat de absolute scores van een aantal factoren in het uitstroomjaar juist zijn toegenomen ten opzichte van het instroomjaar, hetgeen kan duiden op verslechtering van de problematiek. Hierbij gaat het om 'ontvluchten/onttrekken aan toezicht' (bijvoorbeeld weglopen uit een instelling of onttrekken aan toezicht door reclassering of een (gezins)voogd), 'overeenstemming over voorwaarden' (waarbij wordt vastgelegd of het gelukt is om

3 Brand, a'Campo & Van Den Hurk 2013.

overeenstemming te krijgen met de jeugdige over voorwaarden gedurende het verblijf bij JJI, zoals over het (vrijwillig) meewerken aan en toepassen van risico reducerende handelingen), 'schending van afspraken' (zoals het zich niet houden aan behandelafspraken, te laat terugkomen van verlof, weigering urinecontrole, ontvluchting uit de JJI, ordeverstoringen in de JJI, criminele activiteiten) en 'middelengebruik tijdens maatregel JJI' (dat betekent het gebruik van alcohol of drugs, zowel op de afdeling als tijdens verlof). De gemiddelde score is bij deze factoren hoger in het uitstroomjaar dan in het instroomjaar. Hierbij is het van belang om op te merken dat de jeugdigen in het uitstroomjaar ten opzichte van het instroomjaar aanzienlijk meer vrijheden hebben, waardoor er meer gelegenheid is om afspraken te schenden en het meer van de jeugdige zelf vraagt om zich aan afspraken te houden.

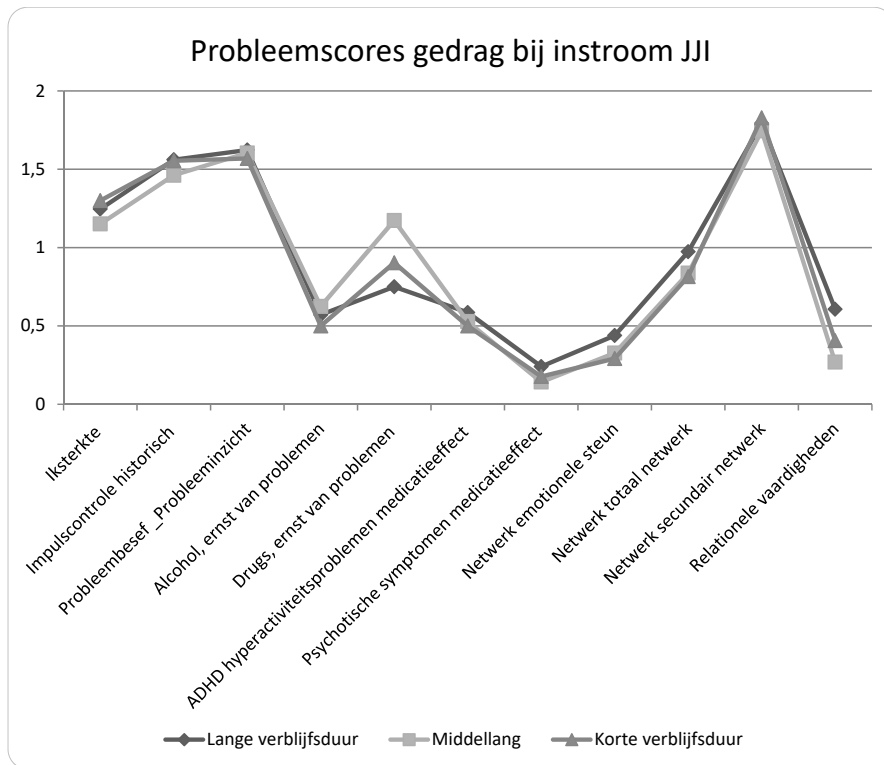
5.3 SAMENHANG DYNAMISCHE FACTOREN EN VERBLIJFSDUUR

In figuur 3a worden resultaten weergegeven ter beantwoording van onderzoeksvraag 3a. Bij deze vraag is de hypothese (3a, zie par. 3.4.) geformuleerd dat de verwachting is dat een hogere probleemscore bij binnenkomst samenhangt met een langer verblijf in een instelling. In figuur 3a, 3b en 3c is te zien dat de groep die langer in de JJI verblijft inderdaad de meeste problemen liet zien bij binnenkomst.

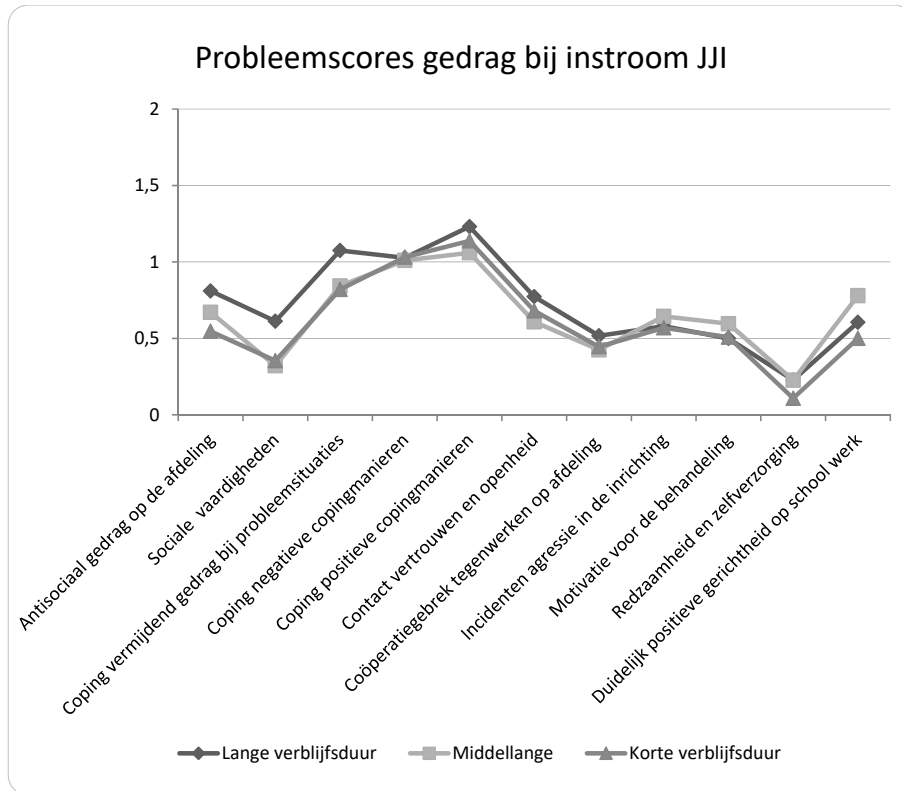
De resultaten tonen dat zes kenmerken bij instroom samenhangen met de verblijfsduur. Dit betreft allereerst 'antisociaal gedrag op de afdeling', dat wil zeggen de mate waarin de jeugdige op de huidige (of vorige) afdeling grensoverschrijdend gedrag naar personeel/bewoner(s) vertoont. Daarnaast hangen problemen met 'sociale vaardigheden' (bijv. weet de jeugdige contact te maken met anderen, draagt hij bij aan een goede sfeer op de groep, doet hij mee aan groepsactiviteiten?) en 'coping/vermijdend gedrag' (de mate waarin de jeugdige ontwijkend/vermijdend gedrag vertoont bij dreigende conflictsituaties met andere jeugdigen of groepsleiders), samen met een langere verblijfsduur. Hetzelfde geldt voor problemen met 'coping vaardigheden/positieve manieren' (zich ontspannen of accepteren van de gebeurtenis of situatie, hulp/steun zoeken, constructief gesprek aangaan, fouten inzien en bespreken c.q. zich verontschuldigen), problemen met 'contact/vertrouwen/openheid' (de openheid en het vertrouwen van de jeugdige ten aanzien van de leiding en/of de behandelaars), en 'coöperatiegebrek/actieve tegenwerking' (tegenwerken op de afdeling).

Bij deze persoonskenmerken is een logisch verband gevonden: een hogere mate van problematiek bij binnenkomst gaat samen met een langer verblijf. De variabele 'middelenmisbruik' heeft een sterk omgekeerde samenhang: meer middelen is gerelateerd aan een korter verblijf (zie figuur 3c). Dit zou verklaard kunnen worden doordat probleemgedrag van sommige jeugdigen bij binnenkomst sterk bepaald werd door middelenmisbruik of alcoholproblemen.

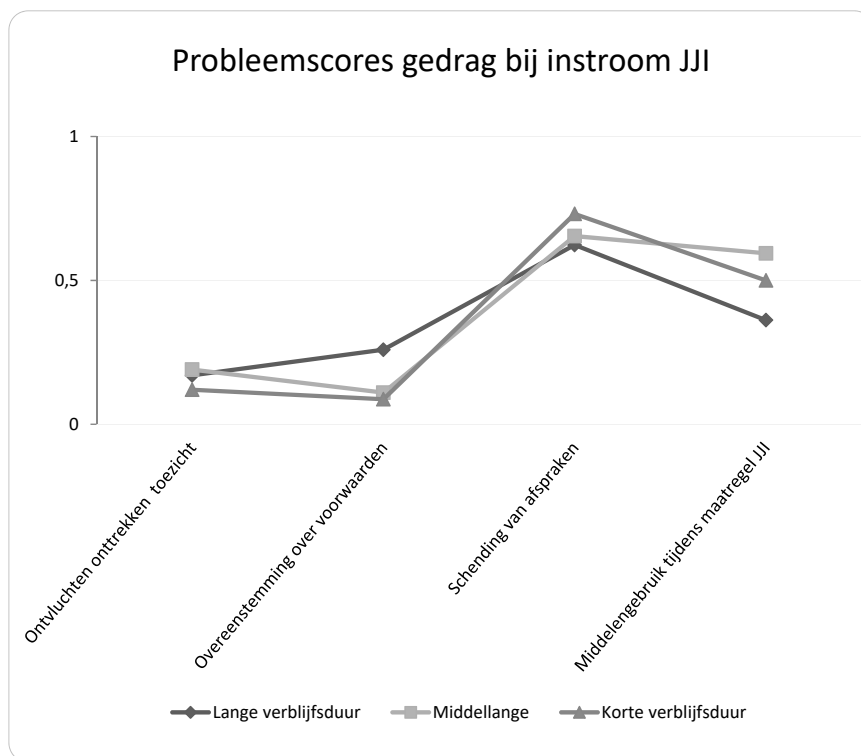
Daarnaast is het mogelijk dat jeugdigen tijdens de PIJ-maatregel snel veel minder alcohol-gerelateerde problemen vertonen (zie ook in figuur 2), omdat zij in de periode dat zij in de JJI verblijven minder toegang hebben tot alcohol en andere middelen en/of de behandeling voor de groep jeugdigen met alcoholproblematiek adequaat blijkt. Hierbij moet worden opgemerkt dat het hebben van voortdurende alcoholproblemen tijdens de maatregel, juist samenhang vertoont met detentierecidive (zie tabel 5).

Figuur 3a. Probleemscores gedrag bij instroom in JJI.

Figuur 3b. Vervolg probleemscores gedrag bij instroom in JJI.

Figuur 3c. Vervolg probleemscores gedrag bij instroom in JJI.

5.4 RECIDIVE

In paragraaf 4.3.2 is reeds uiteengezet dat in onderhavig onderzoek de detentie-recidive is onderzocht, oftewel recidive die heeft geleid tot nieuwe detentie.

Van de 178 jeugdigen hebben 24 personen (13,5%) gerecidiveerd na de uitstroom uit de JJI. Van de jeugdigen die tijdens de PIJ-maatregel hebben gerecidiveerd, hebben de meeste jeugdigen binnen twee jaar na het verlaten van de JJI een delict zonder geweld gepleegd (18 jeugdigen; 10,1% van de onderzoekspopulatie), gevolgd door recidive middels geweldsdelicten (11 jeugdigen; 6,2%) en zedendelicten (1 jeugdige; 0,6%).

5.5 SAMENHANG DYNAMISCHE FACTOREN EN RECIDIVE

Om het verband tussen de dynamische factoren in het uitstroomjaar en de recidive te onderzoeken (onderzoeksvraag 3b) en de hypothese (3b; par. 3.4) te testen dat voor elke dynamische factor de verwachting is dat een hogere probleemscore samenhangt met meer recidive, is gebruik gemaakt van een one-way ANOVA. De resultaten staan per dynamische factor weergegeven in Tabel 5.

Uit de tabel is af te lezen dat vier dynamische factoren in het uitstroomjaar van de PIJ-maatregel significant samenhangen met de recidive. Het gebruik van alcohol ten tijde van de maatregel hangt het sterkst samen met de recidive ($p < .01$), gevolgd door problematiek rondom relationele vaardigheden ($p < .05$), negatieve coping manieren ($p < .05$) en redzaamheid en zelfverzorging ($p < .05$).

Tabel 5. Samenhang tussen dynamische factoren in het uitstroomjaar en recidive

	N	F ^a	p
<i>4. Psychologie & Functies – SD</i>			
Ik-sterkte	161	0.479	.751
Impulscontrole	164	1.298	.273
Probleembesef/probleeminzicht	163	0.457	.767
<i>5. Psychiatrie & Stoornissen – S.Dyn</i>			
Alcohol	172	4.406	.005**
Drugs	171	1.109	.354
ADHD (medicatie-effect)	175	1.369	.247
Psychotische symptomen (medicatie-effect)	176	0.735	.532
<i>6. Sociaal / Relationeel – S.Dyn</i>			
Netwerk, emotionele steun	174	1.034	.391
Netwerk, totaal netwerk	178	0.652	.626
Netwerk, secundair netwerk	174	0.473	.756
Relationele vaardigheden	173	2.888	.024*
<i>7. Gedrag tijdens verblijf JJI – F.Dyn</i>			
Antisociaal gedrag op de afdeling	176	1.291	.276
Sociale vaardigheden	172	0.272	.896
Coping, vermijdend gedrag bij probleemsituaties	153	0.971	.425
Coping, negatieve coping manieren	167	2.459	.048*
Coping, positieve coping manieren	163	1.017	.400
Contact, vertrouwen en openheid	171	0.853	.494
Coöperatie-gebrek: tegenwerken op de afdeling	176	0.334	.855
Incidenten – agressie in de inrichting	177	1.092	.362
Motivatie voor de behandeling	174	0.974	.423
Redzaamheid en zelfverzorging	172	2.931	.022*
Duidelijke positieve gerichtheid op school/werk	173	0.723	.578
Ontvluchten/onttrekken aan toezicht	178	2.249	.066
Overeenstemming over voorwaarden	167	2.394	.070
Schending van afspraken	173	1.750	.141
Middelengebruik tijdens maatregel JJI	170	1.458	.217

^a = toetsstatistiek one-way ANOVA. * = $p < .05$. ** = $p < .01$. SD = stabiel dynamisch. FD = fluctuerend dynamisch.

Dit betekent dat als er problemen zijn met alcoholgebruik, de jeugdige moeite heeft met het zich hechten aan anderen, de jeugdige verbaal of fysiek agressief gedrag vertoont in probleemsituaties en/of de zelfredzaamheid van een jeugdige klein is, dit de kans op recidive vergroot. De resultaten laten hiermee ook zien dat sprake is van significantie van zowel stabiele als fluctuerende dynamische factoren.

5.6 SAMENHANG GEDRAGSVERANDERING EN DETENTIERECIDIVE

Om de samenhang tussen de gedragsverandering tijdens de PIJ-maatregel en de recidive te bestuderen (onderzoeksvraag 4) en de hypothese (4; zie par. 3.4) te onderzoeken of (gedrags)verandering op de dynamische factoren (lees: verandering van het risicoprofiel) gerelateerd is aan optreden van recidive, is gekeken naar de jongeren met een hoge somscore van problemen. Bij deze jongeren is gekeken naar de mate van verbetering op 3 niveaus: nauwelijks verbetering/verslechtering van het totale gedrag (van 3.5 tot -5 punten), verbetering van het totale gedrag (van 8 tot 3.5 punten) en veel verbetering van het totale gedrag (van 18 tot 8 punten). In Tabel 6 wordt getoond wat het effect is van afname van problematiek op de gebleken kans op detentierecidive.

Tabel 6: Samenhang tussen de gedragsverandering en recidive

Afname van problematiek, aantal punten verandering (adhv somscores: toename = meer problematiek)	Detentierecidive (percentage)	Aantal jongeren (N)
<i>Veel verbetering</i> (-18 tot -8 punten)	3 (13,64%)	22
<i>Verbetering</i> (-8 tot -3.5 punten)	2 (10,00%)	20
<i>Nauwelijks verbetering/verslechtering</i> (-3.5 tot +5 punten)	5 (20,83%)	24
Totale groep met hoge somscore bij instroom	10 (15,15%)	66

Het verband is niet lineair, maar er is wel een duidelijke tweedeling te zien. De groep met nauwelijks afname van problematiek vertoont 20,8% detentierecidive, de andere twee groepen samen, die een afname tonen van problematiek, hebben gemiddeld 11,8% detentierecidive (10% en 13,6%). Bij statistische toetsing is dit niet significant (door te kleine aantallen). Echter een verschil van afgerond 21 versus 12% detentierecidive is zeker vermeldenswaardig.

6 | Conclusies en aanbevelingen

In de voorgaande hoofdstukken zijn onderzoeksbevindingen gepresenteerd die inzicht geven in de behandelresultaten bij jeugdigen die een PIJ-maatregel opgelegd hebben gekregen, alsook in de doelmatigheid van deze maatregel. Van 178 jeugdigen van wie de PIJ-maatregel tussen 2013 en 2016 eindigde, is het PIJ-dossier geanalyseerd en getracht antwoord te geven op de vraag in hoeverre bij deze PIJ-ers een gedragsverandering heeft plaatsgevonden. Daarnaast is onderzocht of sprake is van een verband tussen de gedragsverandering en recidive. Tevens is onderzocht of er samenhang is tussen dynamische risicofactoren en de verblijfsduur.

In dit concluderende hoofdstuk worden eerst per onderzoeksvraag de belangrijkste bevindingen weergegeven (par. 6.1). Vervolgens wordt aandacht besteed aan de beperkingen van het onderzoek (par. 6.2), waarna wordt afgesloten met enkele conclusies en aanbevelingen (par. 6.3)

6.1 BELANGRIJKE BEVINDINGEN VAN HET ONDERZOEK

De resultaten zullen per onderzoeksvraag besproken worden.

Onderzoeksvraag 1

Wat zijn de gronden en doelen van de PIJ-maatregel volgens het huidige wettelijke kader en hoe verhouden deze zich tot de bredere context van de grondslagen en doelstellingen van het Nederlandse jeugdsanctierecht en het internationale kader van kinderrechten? Deze vraag stond centraal in hoofdstuk 2.

De PIJ-maatregel kan worden opgelegd ten aanzien van een jeugdige veroordeelde (1) bij wie ten tijde van het begaan van het misdrijf een gebrekkige ontwikkeling of ziekelijke stoornis van de geestvermogens bestond, indien (2) het een misdrijf van een zekere ernst betreft, (3) de veiligheid van anderen dan wel de algemene veiligheid van personen of goederen het opleggen van die maatregel eist; en (4) de maatregel in het belang is van een zo gunstig mogelijke verdere ontwikkeling van de jeugdige (art. 77s Sr).

In de wettelijke gronden (3) en (4) voor het opleggen van een PIJ-maatregel liggen tevens de *doelen* van de PIJ besloten, kort gezegd: beveiliging van de samenleving (vgl. speciale preventie) en het stimuleren van een zo gunstige mogelijke ontwikkeling van de jeugdige (vgl. opvoeding en re-integratie). Deze

doelen van de PIJ-maatregel komen overeen met de strafdoelen van het jeugdstrafrecht (heropvoeding, speciale preventie en re-integratie) en met het in het IVRK neergelegde principe dat het gehele verblijf in de jeugdinrichting moet zijn gericht op het voorbereiden van de jeugdige op een succesvolle terugkeer in de samenleving (vgl. art. 40 lid 1 IVRK).

Uit de bovengenoemde wettelijke criteria volgt dat *legitimiteit van het opleggen van de PIJ-maatregel* niet los kan worden gezien van de *doelen die met de tenuitvoerlegging van de PIJ worden nagestreefd* (en de effectiviteit van verwezenlijking daarvan). Het criterium dat de PIJ in het belang is van een zo gunstig mogelijke ontwikkeling van de jeugdige veronderstelt dat de tenuitvoerlegging van de maatregel – conform de opvoedings- en re-integratiedoelstelling, zoals neergelegd in artikel 2 lid 2 Bjj – zo moet worden ingericht dat daadwerkelijk wordt bijgedragen aan een zo gunstig mogelijke ontwikkeling van de jeugdige in kwestie.

Onderzoeksvraag 2

In hoeverre treedt er gedurende de behandeling in het kader van de PIJ-maatregel een verbetering op in dynamische factoren van de FPJ-lijst? *Vertoont de jeugdige minder probleemgedrag, zijn de coping strategieën van de jeugdige verbeterd, beschikt de jeugdige over meer vaardigheden en zijn verschillende persoonskenmerken van de jeugdige in positieve zin veranderd gedurende het verblijf in de inrichting?*

Uit de resultaten, die zijn gepresenteerd in paragraaf 5.2, blijkt dat het gedrag van de jeugdigen over het algemeen verbetert. Met betrekking tot verschillende persoonskenmerken (dynamische risicofactoren) vindt een verbetering plaats. Uitzonderingen hierop zijn de vier fluctuerend dynamische risicofactoren ‘ontvluchten/onttrekken aan toezicht’, ‘overeenstemming over voorwaarden’, ‘schending van afspraken’ en ‘middelengebruik tijdens maatregel III’ (zie hierover par. 6.3). Dit is evenwel probleemgedrag dat gerelateerd is aan toenemende vrijheden aan het einde van de maatregel. Veel andere problematiek van de jeugdigen neemt dus af, dan wel hun vaardigheden nemen toe gedurende de PIJ-maatregel. Hypothese 2 (zie par. 3.4) die uitdrukking geeft aan de verwachting dat na de PIJ-maatregel verbetering te zien zal zijn in dynamische factoren – een voorspelling die mede is gegrond op de wettelijke doelstelling van de PIJ-maatregel om door middel van opvoeding en behandeling van jeugdigen (gedrags)verbetering te realiseren – kan derhalve bevestigd worden. Ook hypothese 2b (zie par. 3.4) die veronderstelt dat zowel stabiele dynamische factoren als fluctuerende dynamische factoren zullen verbeteren, omdat de PIJ-maatregel minimaal drie jaar duurt (waarvan mogelijk het laatste jaar voorwaardelijk), kan bevestigd worden. Onder de dynamische factoren die verbeterd zijn bij uitstroom bevinden zich zowel stabiele als fluctuerende dynamische factoren (zie tabel 4 in par. 5.2).

Onderzoeksvraag 3

De eerste deelvraag (3a) luidt: In hoeverre is er een verband tussen individuele dynamische factoren en de totale duur van de maatregel? *Hangen individuele dynamische factoren van de FPJ-lijst samen met de duur van de maatregel?*

Bij deze vraag werd de hypothese (hypothese 3a, zie par. 3.4) gesteld dat de verwachting is dat een hogere probleemscore bij binnenkomst met betrekking tot elke dynamische factor samenhangt met een langer verblijf in de JJI. De drie groepen, kort (tot 3 jaar), middellang (3 tot 4 jaar) en lang (4 tot 7 jaar) verblijf zijn even groot: 33%. Figuur 3 in paragraaf 5.3 bevestigt de hypothese gedeeltelijk: jeugdigen in lang-verblijf lieten de meeste problemen zien bij binnenkomst, maar de samenhang tussen dynamische factoren en verblijfsduur geldt niet voor alle factoren. De resultaten tonen dat zes individuele dynamische factoren/kenmerken bij instroom samenhangen met de verblijfsduur: 'anti-sociaal gedrag op de afdeling', 'sociale vaardigheden', 'coping/vermijndend gedrag', 'coping/positieve manieren', 'contact/vertrouwen/openheid', 'coöperatiegebrek/actieve tegenwerking'.¹ Bij deze kenmerken is een logisch verband gevonden: een hogere mate van problematiek bij binnenkomst gaat samen met een langer verblijf. Opvallend is de variabele 'middelenmisbruik', die een sterk omgekeerde samenhang laat zien: meer middelen bij binnenkomst in de JJI is gerelateerd aan een korter verblijf. Dit zou verklaard kunnen worden doordat probleemgedrag van sommige jeugdigen bij binnenkomst sterk bepaald werd door middelenmisbruik of alcoholproblemen. Daarnaast is het mogelijk dat jeugdigen tijdens de PIJ-maatregel snel veel minder alcohol-gerelateerde problemen vertonen (zie ook in figuur 2), omdat zij in de periode dat zij in de JJI verblijven minder toegang hebben tot alcohol en andere middelen en/of de behandeling voor de groep jeugdigen met alcoholproblematiek adequaat blijkt.

De tweede deelvraag (3b) luidt: In hoeverre is er een verband tussen individuele dynamische factoren en recidive? *Hangen individuele dynamische factoren van de FPJ-lijst samen met het optreden van recidive?*

Uit de resultaten, die zijn gepresenteerd in paragraaf 5.5, blijkt dat vier dynamische factoren in het uitstroomjaar van de PIJ-maatregel significant samenhangen met de recidive. Het gebruik van alcohol ten tijde van de maatregel hing het sterkst samen met de recidive ($p < .01$), gevolgd door problematiek rondom relationele vaardigheden ($p < .05$), negatieve coping manieren ($p < .05$) en redzaamheid en zelfverzorging ($p < .05$). De eerste twee dynamische factoren zijn stabiel, de laatste twee fluctuerend. Hypothese 3b, die veronderstelt dat voor elke dynamische factor de verwachting is dat een hogere probleemscore samenhangt met meer recidive, kan gezien deze resultaten niet bevestigd worden.

1 Voor een toelichting op deze kenmerken/factoren: zie par. 5.3.

Onderzoeksvraag 4

In hoeverre is er een verband tussen verbetering van een risicoprofiel en recidive? *Hangt verandering van het risicoprofiel – bestaande uit meerdere dynamische factoren – samen met het optreden van recidive?*

De resultaten, die uiteen zijn gezet in paragraaf 5.6, impliceren dat de mate van verbetering van het risicoprofiel samenhangt met recidive. Hypothese 4 veronderstelt dat verandering op de dynamische factoren gerelateerd is aan het optreden van recidive; deze hypothese kan in beperkte mate bevestigd worden: de verbetering van gedrag leidt procentueel tot minder recidive, echter door de kleine onderzoeksgroep jongeren is het niet uitvoerbaar om significantie te toetsen.

Onderzoeksvraag 5

Zijn – op basis van de bevindingen onder vragen 1 tot en met 4 – uitspraken te doen over de doelmatigheid van de PIJ-maatregel en zo ja, welke?

In de wettelijke gronden voor het opleggen van een PIJ-maatregel liggen, zoals gezegd, tevens de doelen van de PIJ besloten. In de woorden van de wet betreffen deze doelen (1) het beschermen van “de veiligheid van anderen dan wel de algemene veiligheid van personen of goederen” en (2) het stimuleren van “een zo gunstig mogelijke verdere ontwikkeling van de veroordeelde” (art. 77s lid 1 Sr). Volgens de wet kan de PIJ-maatregel enkel worden opgelegd als dit noodzakelijk is voor de verwezenlijking van deze doelen.

De resultaten van het onderzoek, zoals gepresenteerd onder onderzoeksvragen 2 t/m 4, laten zien dat gedurende de PIJ-maatregel bij de jeugdigen uit het onderzoekssample wat betreft dynamische risicofactoren over het algemeen een verbetering zichtbaar is. Dit betekent dat bij de jeugdigen bij de meeste risicofactoren een vermindering van de problematiek zichtbaar is, dan wel een verbetering van vaardigheden die gelden als beschermende factoren. Tegelijkertijd moet op basis van de resultaten worden geconstateerd dat de hypothese dat verandering op de dynamische factoren gerelateerd is aan het optreden van recidive slechts in beperkte mate wordt bevestigd. Slechts voor drie dynamische factoren is een dergelijk verband gevonden. De gemeten verbetering in de overige dynamische factoren bij de jeugdigen gedurende de PIJ-maatregel veronderstelt dan ook niet dat zij hierdoor minder recidiveren.

De vraag in hoeverre de PIJ-maatregel bijdraagt aan de wettelijke doelstelling tot het beschermen van de veiligheid van anderen dan wel de algemene veiligheid van personen of goederen tegen recidive is op basis van dit dossieronderzoek niet te beantwoorden. Om de effectiviteit van de PIJ-maatregel in termen van recidive te kunnen meten, is bij voorkeur een prospectief onderzoek nodig, waarbij vooruit gemeten wordt en niet teruggekeken wordt op wat gerapporteerd is, liefst met een controlegroep. Een dergelijk onderzoeksdesign is in dit onderzoek om verschillende redenen niet gebruikt (zie hierover par. 6.2). Binnen het onderzoekssample was het aandeel jeugdigen dat recidiveerde na de PIJ-maatregel 13,5%. Het is onzeker hoe hoog de recidivecijfers zouden

zijn geweest als bij deze jeugdigen geen PIJ-maatregel zou zijn opgelegd. Dit raakt ook aan het bredere vraagstuk van de noodzaak en effectiviteit van vrijheidsbenemende straffen en maatregelen voor jeugdigen, waar ook internationaal veel aandacht voor is.²

Dat deze groep jeugdigen met exceptioneel zware problematiek³ zich gedurende de PIJ-maatregel op veel gebieden – lees: dynamische risico- of beschermende factoren – positief lijkt te ontwikkelen, in die zin dat hun problematiek vermindert en vaardigheden verbeteren, lijkt evenwel aan te sluiten bij de wettelijke doelstelling van de PIJ-maatregel om “een zo gunstige mogelijke ontwikkeling van de jeugdige” te stimuleren. Desalniettemin kan op basis van dit onderzoek geen antwoord worden gegeven op de vraag of het de PIJ-maatregel – en de daarmee gepaard gaande behandeling – is die deze gunstige ontwikkeling veroorzaakt, noch of de gemeten ontwikkeling van de jeugdigen “zo gunstig mogelijk” is. Het is immers mogelijk dat de gemeten positieve ontwikkeling van de jeugdigen ook zou zijn ingetreden als geen PIJ-maatregel was opgelegd of dat de jeugdigen zich zelfs nog beter zouden hebben ontwikkeld als geen of een andere straf of maatregel zou zijn opgelegd. Ook hiervoor geldt: om het daadwerkelijke effect van de PIJ-maatregel op de ontwikkeling van de jeugdigen te onderzoeken, is een hoogwaardiger onderzoeksopzet vereist (bijvoorbeeld een gecontroleerd gerandomiseerd onderzoek⁴), en daarvan is in het onderhavige onderzoek geen sprake (zie par. 6.2). Desalniettemin kan op basis van dit onderzoek worden gesteld dat de resultaten wel een indicatie geven dat jeugdigen zich over het algemeen gedurende de PIJ-maatregel op veel gebieden positief ontwikkelen, hetgeen in lijn is met één van de wettelijke doelstellingen van de PIJ-maatregel.

6.2 BEPERKINGEN VAN HET ONDERZOEK

Het onderhavige onderzoek kent een aantal beperkingen.

Een eerste beperking is dat het ‘scoren’ van veranderingen in gedrag van jeugdigen met een PIJ-maatregel aan de hand van de gestandaardiseerde FPIJ-lijst op basis van (behandel)dossiers nooit geheel de complexiteit, individualiteit en gelaagdheid van (de verandering van) menselijk gedrag kan vatten. Behandelverslagen uit dossiers zijn bovendien nooit geheel objectief, omdat de interpretaties en opvattingen van de behandelaar die het verslag opstelt, bepalend zijn voor de inhoud van een verslag. Een behandelaar is doorgaans

2 Zie onder meer de recent verschenen ‘UN Global Study on Children Deprived of Liberty’ (Nowak 2019). Zie voor een grootschalig onderzoek naar de effecten van vrijheidsbenemende straffen en maatregelen bij volwassenen: Dirkzwager e.a. 2018.

3 Beijersbergen 2006.

4 Een gerandomiseerd onderzoek met controlegroep (Engels: RCT, voor Randomized Controlled Trial) is een type wetenschappelijk onderzoek waarbij getracht wordt de vraag te beantwoorden of een bepaalde behandeling (‘interventie’) werkzaam of zinvol is.

nauw betrokken bij de jeugdige, waardoor de behandelaar, mede omdat positief gedrag van de jeugdige wenselijk is, mogelijk positiever rapporteert. Hierdoor kan verbetering van het gerapporteerde gedrag overschat zijn.

Een andere beperking is dat dit onderzoek recidive scoort op basis van TULP-GW, dat wil zeggen dat recidive wordt bepaald door de instroom het gevangeniswezen. De reden hiervoor is dat de onderzoekers geen toegang hebben gekregen tot andere bronnen van justitiële documentatie of politieregistraties. Het kan echter zijn dat jeugdigen (vaak inmiddels jongvolwassenen) uit het onderzoekssample met politie en justitie in aanmerking komen en zelfs voor een rechter moeten verschijnen vanwege het plegen van een strafbaar feit, maar niet tot een onvoorwaardelijke gevangenisstraf worden veroordeeld. Zo is het denkbaar dat de rechtbank bij een veroordeling voor een strafbaar feit dat tijdens de PIJ-maatregel is gepleegd, afziet van het opleggen van een gevangenisstraf, omdat dit de ongestoorde tenuitvoerlegging van de PIJ-maatregel zou belemmeren. Strikt genomen is dan sprake van een justitieel contact en een veroordeling vanwege wellicht zelfs een ernstig misdrijf, maar komt deze jeugdige niet in de gevangenis terecht. Daarnaast geeft TULP-GW geen inzicht in de instroom van voormalig PIJ-ers in de tbs met dwangverpleging. In veel gevallen wordt een tbs-maatregel evenwel gecombineerd met een gevangenisstraf, waardoor de recidive van die groep wel is meegenomen in dit onderzoek. Voorts kan het zijn dat, hoewel de meeste PIJ-ers inmiddels meerderjarig zijn, een jeugddetentie wordt opgelegd voor een nieuw strafbaar feit. Ook deze straf valt niet binnen de registraties van TULP-GW. Verder kan het zo zijn dat een PIJ-er weliswaar een strafbaar feit pleegt, maar dat hij voor dat feit nooit als verdachte wordt bestempeld of nooit wordt veroordeeld en deze recidive dus ook niet wordt geregistreerd.

Een andere beperking met betrekking tot de recidive is dat de periode tussen uitstroom (op zijn vroegst 2013, op zijn laatst 2016) en het analyseren van de recidivecijfers twee jaar is, hetgeen relatief kort is. De recidive van de jeugdigen uit het onderhavige sample zou dus nog kunnen stijgen.

Ook goed om op te vermelden is dat het inclusie criterium van de minimale rapportageduur van 2 jaar tot gevolg heeft dat alleen de jeugdigen met een verlengde PIJ-maatregel zijn meegenomen in dit onderzoek. Dit betekent dat onze resultaten niet gelden voor de minder ernstige groep jeugdigen die een niet-verlengde maatregel opgelegd kregen.

Een laatste beperking betreft het ontbreken van een controlegroep. Om daadwerkelijk verbetering in het gedrag gedurende de PIJ-maatregel te kunnen toetsen zou een eerder genoemd gecontroleerd gerandomiseerd onderzoek moeten plaatsvinden, waarin de PIJ-maatregel willekeurig zou worden opgelegd aan jeugdigen die in aanmerking komen voor de maatregel. Een dergelijk onderzoeksdesign is vanuit juridisch, ethisch en maatschappelijk oogpunt echter volstrekt ongepast, zeker bij jeugdigen uit deze doelgroep. Dit brengt echter met zich mee dat het effect van de PIJ-maatregel, dus feitelijke verbetering van gedrag in de huidige onderzoeksgroep, onmogelijk overtuigend kan

worden vastgesteld. Er kan dus niet geconcludeerd worden dat de genoemde verbetering in het gedrag niet ook zou zijn gevonden als er geen behandeling had plaatsgevonden. Hetzelfde geldt voor het meten van het effect van de PIJ-maatregel op recidive. Ook daarvoor is dergelijk onderzoek nodig. Dus ook wat betreft de effectiviteit van de PIJ-maatregel in termen van recidive kunnen op basis van dit onderzoek geen harde uitspraken worden gedaan.

6.3 CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

6.3.1 Verbetering of verslechtering van dynamische factoren

Het gedrag van de jeugdigen die een PIJ-maatregel ondergaan, verbetert gedurende hun verblijf. De grootste verbetering vindt plaats met betrekking tot de impulscontrole en alcohol- en drugsverslaving van de jeugdige. Daarnaast heeft de mate van gedragsverandering gedurende de PIJ-maatregel invloed op de recidive. Een ander belangrijke bevinding is dat 13,5% van de jeugdigen recidiveert binnen twee jaar na het verlaten van de JJI. Hierbij gaat het, zoals gezegd, om 'detentierecidive', ofwel recidive die resulteert in nieuwe detentie(s). Uit het onderzoeksrapport '15 jaar PIJ-ers in beeld' uit 2013 bleek reeds dat de PIJ-jeugdigen problemen kennen op meerdere gebieden, zoals in de opvoedingssituatie, de ontwikkeling van empathie/geweten, impulsregulatie, sociale/relatonele vaardigheden en op cognitief gebied. Deze meervoudige problematiek kan verklaren waarom deze groep recidiveert.

Gedrag dat gedurende het verblijf verslechtert, heeft met name met het verkrijgen van (meer) vrijheden te maken: ontvluchten/onttrekken aan toezicht', 'overeenstemming over voorwaarden', 'schending van afspraken' en 'middelengebruik tijdens maatregel JJI' zijn toegenomen bij uitstroom. Een verklaring hiervoor kan zijn dat in het laatste jaar van de PIJ-maatregel tijdens het Scholings- en Trainingsprogramma (STP) wordt geoefend met vrijheden en in dat kader de jeugdige ten minste 26 uur per week buiten de JJI verblijft. Hierdoor krijgt de jeugdige dus ook meer kans om afspraken en regels te overtreden, dan in een eerder stadium van de maatregel. Bovendien zal het re-integratieproces, waarbij de jeugdige moet leren omgaan met steeds meer vrijheden en verantwoordelijkheden buiten de inrichting, niet zelden gepaard gaan met vallen en opstaan. De resultaten met betrekking tot verslechtering van bepaald gedrag ondersteunen desalniettemin het belang dat tijdens de perioden dat sprake is van verlof, STP en voorwaardelijke beëindiging blijvend wordt ingezet op adequaat toezicht op, en begeleiding van de jeugdige.

6.3.2 Duur van het verblijf

Bij de persoonskenmerken 'antisociaal gedrag op de afdeling', 'sociale vaardigheden', 'vermijndend gedrag', 'copingvaardigheden', 'contact/vertrouwen/openheid', 'coöperatiegebrek of actieve tegenwerking' is sprake van een verband met een langer verblijf. Dit indiceert dat PIJ-ers die bij aanvang van de maatregel op deze gebieden meer problematiek vertonen, minder snel geschikt worden geacht om de inrichting op een verantwoorde wijze te verlaten. Het is dus van belang om problematiek op deze gebieden in een vroeg stadium te signaleren en door behandeling of andere interventies in te zetten op vermindering daarvan.

Een bijzonder resultaat is dat de variabele 'middelenmisbruik' gerelateerd is aan een korter verblijf: hoe meer problemen een jeugdige ervaart met het gebruik van alcohol en/of drugs, hoe korter het verblijf. Een verklaring zou kunnen zijn dat een jeugdige met ernstig middelenmisbruik, maar weinig andere problematiek, door het verblijf in de JJI op grond van een PIJ-maatregel genoodzaakt is aan zijn middelenmisbruik te werken en als hij daarin slaagt, daardoor sneller de inrichting verlaat, nu geen andere (onderliggende) problematiek aanwezig is. Gezien deze bijzondere uitkomst, adviseren de onderzoekers dit verband nader te onderzoeken.

6.3.3 Samenhang met recidive

De resultaten laten zien dat het gebruik van alcohol ten tijde van de maatregel (dit kan gaan om alcoholgebruik tijdens verlofuren) het sterkst samenhangt met de recidive, gevolgd door problematiek rondom relationele vaardigheden, negatieve coping-manieren en redzaamheid en zelfverzorging. Met betrekking tot het (primair en secundair) netwerk van de jeugdige, is het helder dat dit zowel bij instroom als uitstroom zeer minimaal is. Met het oog op het doel van de PIJ-maatregel om het recidiverisico van de betreffende jeugdigen te verkleinen, geven de bevindingen van dit onderzoek aanleiding om gedurende de behandeling en overige uitvoering van de maatregel specifiek aandacht te besteden aan deze aspecten in het gedrag van de jeugdige, en onder andere meer focus te leggen op het verstevigen van de netwerken van de jeugdigen.

Voorts laten de bevindingen zien dat de mate van gedragsverandering samenhangt met recidive. Dit geeft een indicatie dat door gedurende de behandeling te investeren in het verbeteren van gedrag van de jeugdige, het recidiverisico kan worden verlaagd.

6.3.4 Middelengebruik

Deze risicofactor verdient speciale aandacht. Uit het onderzoek blijkt immers dat de grootste verbetering tussen in- en uitstroom, plaatsvindt met betrekking tot de alcohol- en drugsverslaving van de jeugdige, naast diens impulscontrole. Tegelijkertijd is in het algemeen het middelengebruik bij de jeugdigen toegenomen in het uitstroomjaar ten opzichte van het instroomjaar, hetgeen mede zal samenhangen met de toegenomen vrijheden die de jeugdige heeft in zijn uitstroomjaar. Ook blijkt dat het gebruik van alcohol ten tijde van de maatregel het sterkst samenhangt met detentierecidive. Het meest opmerkelijke resultaat is dat hoe meer problemen een jeugdige bij binnenkomst in de JJI ervaart met het gebruik van alcohol en/of drugs, hoe korter het verblijf in de JJI is. Deze uitkomsten kunnen op basis van dit onderzoek niet volledig worden verklaard. Duidelijk is wel dat het middelengebruik van de jeugdige bijzondere aandacht verdient tijdens de tenuitvoerlegging van de PIJ-maatregel in de JJI, maar ook tijdens de voorwaardelijke beëindiging. Daarnaast adviseren de onderzoekers nader onderzoek te doen naar het opmerkelijke verband tussen middelengebruik en een kortere verblijfsduur.

6.3.5 Tot slot

Geconcludeerd kan worden dat de resultaten van dit onderzoek laten zien dat het gedrag van jeugdigen met een PIJ-maatregel gedurende het verblijf over het algemeen verbetert waarmee het recidiverisico wordt verlaagd. Op basis van dit onderzoek kan echter geen sluitend antwoord worden gegeven op de vraag of het de PIJ-maatregel – en de daarmee gepaard gaande behandeling – is die deze gunstige ontwikkeling veroorzaakt, noch of de gemeten ontwikkeling van de jeugdigen “zo gunstig mogelijk” is. Desalniettemin geven de resultaten een actueel en verdiepend beeld van de behandeluitkomsten in het kader van de PIJ-maatregel en van de onderdelen waarop in dit verband mogelijk nog winst te behalen is. Concreet geven de resultaten aanleiding om te onderzoeken hoe in de behandeling nog meer geïnvesteerd kan worden in emotionele steun van een positief netwerk, anders dan groepsgenoten, in het voorkomen van alcohol- en drugsgebruik tijdens de maatregel en tijdens toenemende vrijheden, en in toezicht en begeleiding in aanloop naar en tijdens vrijheden.

Daarnaast constateren de onderzoekers dat de meest recente recidivecijfers van jeugdigen na beëindiging van een PIJ-maatregel betrekking hebben op de jaren tot en met 2013. Zo worden in de meest recente informatiesheet van DJI over justitiële jeugdinrichtingen van april 2019 recidivecijfers getoond van jeugdigen die tussen 2011 en 2013 uitstroomden.⁵ Deze cijfers zijn niet inmid-

5 Dienst Justitiële Inrichtingen 2019.

dels (mogelijk) verouderd. Ook hebben deze cijfers uitsluitend betrekking op ernstige en zeer ernstige recidive; cijfers over de algemene recidive ontbreken. De onderzoekers adviseren DJI dergelijke recidivecijfers structureel bij te houden en jaarlijks te publiceren, zodat beleidsmakers en onderzoekers gebruik kunnen maken van deze belangrijke data.

Tot slot moet worden vermeld dat de PIJ-maatregel momenteel weer volop in de belangstelling staat van de wetgever, beleidsmakers en de rechtspraak, met eind 2020 mogelijk weer een nieuwe herziening van de maatregel op komst. De onderzoekers hopen dat de in dit onderzoeksrapport gepresenteerde bevindingen, conclusies en aanbevelingen kunnen bijdragen aan de ontwikkeling van een kinderrechtenconforme en 'evidence-based' regeling, beleid en uitvoeringspraktijk van de PIJ-maatregel.

Literatuurlijst

- Andrews, D. A., Bonta, J., & Wormith, J. S. (2011). The risk-need-responsivity (RNR) model: Does adding the good lives model contribute to effective crime prevention? *Criminal Justice and Behavior*, 38(7), 735-755.
- Beijersbergen, K.A. (2006). *De PIJ-maatregel. Een onderzoek naar behandel-effecten en de relatie hiervan met recidive* (Masterscriptie). Erasmus Universiteit Rotterdam, Rotterdam.
- Brand, E. F. J. M. & van Heerde, W. K. (2004). *Handleiding FPJ-lijst. Forensisch Profiel Justitiële Jeugdigen*. Den Haag: Dienst Justitiële Inrichtingen.
- Brand, E.F.J.M. (2005). *Onderzoeksrapport PIJ-dossiers 2003-C. Predictieve validiteit van de FPJ lijst*. Den Haag: Dienst Justitiële Inrichtingen.
- Brand, E. F. J. M. & van Heerde, W. K. (2010). *Handleiding FPJ-lijst, editie 2010. Forensisch Profiel Justitiële Jeugdigen*. Den Haag: Dienst Justitiële Inrichtingen.
- Brand, E. F. J. M., a'Campo, A. M. G. & Van Den Hurk, A. A. (2013). *15 jaar PIJ-ers in beeld. Kenmerken en veranderingen van jeugdigen die de PIJ-maatregel opgelegd kregen in de periode 1995-2010*. Den Haag: Dienst Justitiële Inrichtingen.
- Brink Y.N. van den (2019), Tussen strafrecht en hulpverlening. Grondslagen, praktijk en schurende paradigma's in het Nederlandse jeugdstrafrecht, *Tijdschrift voor Jeugd en Kinderrechten* 2019(2): 144-162.
- Brink, Y.N. van den, & Lynch, N. (2020 – nog te verschijnen). Beyond the life sentence – A children's rights lens on sentencing for murder. *International Journal of Children's Rights*.
- Brink Y.N. van den & Mijnaerends E.M. (2020a), General Comment No. 24 – nieuw elan voor het jeugdstrafrecht? Over leeftijdsgrenzen, 'diversion' en de bredere implicaties voor het jeugdstrafrecht, *Boom Strafblad* 1(1): 7-15.
- Brink Y.N. van den & Mijnaerends E.M. (2020b), General Comment No. 24 en het Nederlandse jeugdstrafrecht. Reflecties op vrijheidsbeneming van minderjarigen, in: M.R. Bruning, K.Klep & E.E.C. Punselie (red.), *De invloed van 30 jaar IVRK in Nederland. Perspectieven voor de rechtspraak*, Deventer: Kluwer 2020: 103-114.
- Bruning M.R., Jong M.P. de, Liefwaard T., Schuyt P.M., Doek J.E. & Doreleijers T.A.H. (2011), *Wegwijs in het jeugdsanctierecht. Onderzoek naar het juridisch kader voor de zwaarste jeugdsancties in theorie en praktijk*, Nijmegen: Wolf Legal Publishers.
- Catchpole, R.E.H., & Gretton, H.M. (2003). The Predictive Validity of Risk Assessment with Violent Young Offenders. *Criminal Justice and Behavior*, 30, 6, 688-708.
- Dienst Justitiële Inrichtingen (2019). *Informatiesheet justitiële jeugdinrichtingen*, Den Haag: Ministerie van Justitie en Veiligheid.

- Dirkzwager A.J.E., Nieuwbeerta P., Beijersbergen K.A., Bosma A.Q., Cuyper R. de, Doekhie J., Eichelsheim V., Goede S. de, Laan P.H. van der, Lamet W., Palmen H., Raaijmakers E., Ramakers A., Reef J., Stelt S. van der, Wensveen M. & Wermink H. (2018), Cohort Profile: the Prison Project—a Study of Criminal Behavior and Life Circumstances Before, During, and After Imprisonment in the Netherlands, *Journal of Developmental and Life-Course Criminology* 4(1): 120-135.
- Glover, A.J.J., Nicholson, D.E., Hemmati, T., Bernfeld, G.A. & Quinsey, V.L. (2002). A comparison of general and violent recidivism among high-risk federal offenders, *Criminal justice and behavior*, vol. 29, p. 235-249.
- Hanson, R. K. & Harris, A. J. R. (2000). Where should we intervene? Dynamic predictors of Sexual Offense Recidivism. *Criminal Justice and Behavior*, 27(1), 6-35.
- Hillegge, S.L., Brand, E.F. J. M., Mulder E.A., Vermeiren, R. R. J. M., Van Domburgh, L. (2017). Serious juvenile offenders: classification into subgroups based on static and dynamic characteristics. *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health* 11(1), 67.
- Kelk, C. & Jong, F. de (2019). Studieboek Materieel strafrecht. Deventer: Kluwer.
- Kordelaar, W.F.J.M. van (2002). *BOOG Beslissingsondersteuning onderzoek Geestvermogens in het strafrecht voor volwassenen. Een forensisch psychologische studie*. Proefschrift Katholieke Universiteit Brabant. Deventer: Kluwer.
- Liefwaard, T. (2008), *Deprivation of Liberty of Children in Light of International Human Rights Law and Standards* (diss. Amsterdam VU), Antwerpen:Intersentia.
- Liefwaard, T. (2020), Juvenile Justice, in: J. Todres & S.M. King (red.), *The Oxford Handbook of Children's Rights Law*, hoofdstuk 14.
- Mijnarends, E.M. (1999), *Richtlijnen voor een verdragsconforme jeugdstrafrechtspleging, 'gelijkwaardig maar minderjarig'* (diss. Leiden), Deventer: Kluwer.
- Ministerie van Veiligheid en Justitie (2010), Kwaliteitsverbetering Justitiële Jeugd-inrichtingen, Den Haag: Directoraat-Generaal Preventie, Jeugd en Sancties, Directie Justitieel Jeugdbeleid.
- Ministerie van Veiligheid en Justitie (2016), *DJI in getal 2011-2015*, Den Haag: Dienst Justitiële Inrichtingen.
- Ministerie van Justitie en Veiligheid (2018), *DJI in getal 2013-2017*, Den Haag: Dienst Justitiële Inrichtingen.
- Mulder, E., Brand, E., Bullens, R., & Van Marle, H. (2011). Risk factors for overall recidivism and severity of recidivism in serious juvenile offenders. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 55(1), 118-135.
- Nowak, M. (2019), *UN Global Study on Children Deprived of Liberty*, Geneva: United Nations.
- Uit Beijerse, J. (2019), *Jeugdstrafrecht. Beginselen, wetgeving en praktijk*, Apeldoorn: MAKLU.

- VN Kinderrechtencomité (2015), *Concluding observations on the fourth periodic report of the Netherlands* (CRC/C/NDL/CO/4), 8 juni 2015.
- VN Kinderrechtencomité (2019), *General Comment No 24 on children's rights in a child justice system* (CRC/C/GC/24), 18 September 2019.
- Webster, C.D., Douglas, K.S., Eaves, D. & Hart, S.D. (1997). *HCR-20: Assessing risk for violence (version 2)*. Burnaby, British Columbia: Simon Fraser University.
- Weijers, I. (2017), Grondslagen van jeugdstrafrecht, in: I. Weijers & F. Imkamp (red.), *Jeugdstrafrecht in internationaal perspectief*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers, p. 39-60.

Bijlagen

I | Onderzoeksvragen en corresponderende paragrafen

Onderzoeksvraag	Vindplaats resultaten/conclusies:
1 Wat zijn de gronden en doelen van de PIJ-maatregel volgens het huidige wettelijke kader en hoe verhouden deze zich tot de bredere context van de grondslagen en doelstellingen van het Nederlandse jeugdsanctierecht en het internationale kader van kinderrechten?	Hoofdstukken 2 en 6
2 In hoeverre treedt er gedurende de behandeling in het kader van de PIJ-maatregel een verbetering op in dynamische factoren van de FPJ-lijst?	Paragraaf 5.2 en hoofdstuk 6
3a In hoeverre is er een verband tussen individuele dynamische factoren en de totale duur van de maatregel?	Paragraaf 5.3 en hoofdstuk 6
3b In hoeverre is er een verband tussen individuele dynamische factoren en recidive?	Paragraaf 5.5 en hoofdstuk 6
4 In hoeverre is er een verband tussen verbetering van een risicoprofiel en recidive?	Paragraaf 5.6 en hoofdstuk 6
5 Zijn – op basis van de bevindingen onder vragen 1 tot en met 4 – uitspraken te doen over de doelmatigheid van de PIJ-maatregel en zo ja, welke?	Hoofdstuk 6

II | Scoreformulier FPJ-lijst editie 2020

Sleutelgegevens jongere	
Roepnaam:	Voorletters:
Achternaam:	Tussenvoegsel(s)
Voornamen voluit:	
Geboortedatum:	Geslacht (man/vr):
Geboorteplaats:	Geboorteland:
Nationaliteit:	JJI nummer:
Maatregel (PIJ/OTS/...): PIJ	Datum ingang maatregel:
Naam beoordelaar:	Datum beoordeling:

<i>Domein 1: Historie, delicten, vonnis</i>	
Delicten, veroordelingen (artikelnummers):	
101 Pleegdatum (1 ^e) delict(en) waarvoor PIJ is opgelegd	
102 Kwalificatie van delict waarvoor PIJ	
103 Datum uitspraak tenuitvoerlegging voorwaardelijke PIJ	
104 Datum onherroepelijk worden tenuitvoerlegging PIJ	

<i>Domein 2: Historie, selectie</i>		
32. Delictsituatie – relationeel probleem	0 1 2 ?	
33. Delictsituatie – seks, zoeken naar slachtoffer	0 1 2 ?	
52. a. Seks, problematisch gedrag	0 1 2 ?	
52. b. Seks, pedoseksueel gedrag	0 1 2 ?	
105 Zedendelict(en) solo (geen, één, alle)	0 1 2 ?	
106 Zedendelict(en) in groep (geen, één, alle)	0 1 2 ?	

<i>Domein 2: Historie, selectie</i>		
107 Leeftijd jongste slachtoffer zedendelict		
108 Leeftijd oudste slachtoffer zedendelict		
109 Geslacht zedenslachtoffers (1 man, 2 vrouw, 3 beide)	1 2 3	
110 Ooit zelf seksueel misbruikt (niet, één, meerdere keren)	0 1 2 ?	
110b seksueel misbruikt door: 1 opvoeder 2 ander	1 2	
111 Geweld in gezin, opvoeders v2	0 1 2 ?	
112 Getuige van geweld overig, in real life	0 1 2 ?	
113 Getuige van geweld overig, tv internet games	0 1 2 ?	
114 Immigratie naar NL (geboren buiten NL score 1)	0 1 ?	
115 Woont bij 0 eigen ouders, 1 pleeg-ouders, 2 adoptie	0 1 2 ?	
116 Gedrag op de afdeling, culturele botsing	0 1 2 ?	

<i>Domein 3: Kinderen van PIJ-er</i>		
117 Aantal kinderen van PIJ-er		
118 Leeftijd PIJ-er ttv geboorte 1e kind		
119 Aanwezigheid/bereikbaarheid t.a.v.	0 1 2 ?	
120 Aanwezigheid/bereikbaarheid moeder van	0 1 2 ?	
121 Afwijzing door moeder van het kind	0 1 2 ?	
122 Duidelijk positieve gerichtheid/betrokken-	0 1 2 ?	

<i>Domein 4: Psychologie & Functies – Dynamisch</i>			
	± instroom		uitstroomjaar
36. Ik-sterkte	0 ½ 1 1½ 2 ?		0 ½ 1 1½ 2 ?
37. Impulscontrole (historisch)	0 ½ 1 1½ 2 ?		0 ½ 1 1½ 2 ?
38. Probleembesef / Probleeminzicht	0 ½ 1 1½ 2 ?		0 ½ 1 1½ 2 ?

<i>Domein 5: Psychiatrie & Stoornissen – Dynamisch</i>		
	± instroom	uitstroomjaar
41. Alcohol	0 ½ 1 1½ 2 ?	0 ½ 1 1½ 2 ?
42. Drugs	0 ½ 1 1½ 2 ?	0 ½ 1 1½ 2 ?
43. ADHD hyperactiviteitsproblemen (/medicatie-effect)	0 ½ 1 1½ 2 ?	0 ½ 1 1½ 2 ?
50. Psychotische symptomen (/medicatie-effect)	0 ½ 1 1½ 2 ?	0 ½ 1 1½ 2 ?

<i>Domein 6: Sociaal / Relatieel – Dynamisch</i>		
	± instroom	uitstroomjaar
54. Netwerk, emotionele steun	0 ½ 1 1½ 2 ?	0 ½ 1 1½ 2 ?
55. a. Netwerk, totaal netwerk	0 ½ 1 1½ 2 ?	0 ½ 1 1½ 2 ?
55. b. Netwerk, secundair netwerk	0 ½ 1 1½ 2 ?	0 ½ 1 1½ 2 ?
56. Relatieve vaardigheden	0 ½ 1 1½ 2 ?	0 ½ 1 1½ 2 ?

<i>Domein 7: Gedrag tijdens verblijf JJI</i>		
	instroomjaar	uitstroomjaar
57. Antisociaal gedrag op de afdeling	0 ½ 1 1½ 2 ?	0 ½ 1 1½ 2 ?
58. Sociale vaardigheden	0 ½ 1 1½ 2 ?	0 ½ 1 1½ 2 ?
59. Coping, vermijdend gedrag bij probleemsituaties	0 ½ 1 1½ 2 ?	0 ½ 1 1½ 2 ?
60. Coping, negatieve copingmanieren	0 ½ 1 1½ 2 ?	0 ½ 1 1½ 2 ?
61. Coping, positieve copingmanieren	0 ½ 1 1½ 2 ?	0 ½ 1 1½ 2 ?
62. Contact, vertrouwen en openheid	0 ½ 1 1½ 2 ?	0 ½ 1 1½ 2 ?
63. Coöperatiegebrek: tegenwerken op de afdeling	0 ½ 1 1½ 2 ?	0 ½ 1 1½ 2 ?
64. Incidenten – agressie in de inrichting	0 ½ 1 1½ 2 ?	0 ½ 1 1½ 2 ?
65. Motivatie voor de behandeling	0 ½ 1 1½ 2 ?	0 ½ 1 1½ 2 ?
66. Redzaamheid en zelfverzorging	0 ½ 1 1½ 2 ?	0 ½ 1 1½ 2 ?
67. Duidelijk positieve gerichtheid op school / werk	0 ½ 1 1½ 2 ?	0 ½ 1 1½ 2 ?
68. Ontvluchten/ onttrekken aan toezicht	0 ½ 1 1½ 2 ?	0 ½ 1 1½ 2 ?
69. Overeenstemming over voorwaarden	0 ½ 1 1½ 2 ?	0 ½ 1 1½ 2 ?
70. a. Schending van afspraken	0 ½ 1 1½ 2 ?	0 ½ 1 1½ 2 ?
70. b. Middelengebruik tijdens maatregel JJI	0 ½ 1 1½ 2 ?	0 ½ 1 1½ 2 ?

III | Verkort scoreprotocol FPJ-lijst 2010: Domeinen, items en ankerpunten

DOMEIN 4 PSYCHOLOGIE EN FUNCTIES

FPJ item 36: Ik-sterkte

0	geen problemen gemeld over beïnvloedbaarheid of over niet bestand zijn tegen groepsdruk
1	Niet goed bestand tegen groepsdruk, tegen kritiek, loopt snel achter andermans mening aan
2	zeer onrijpe indruk in <i>vergelijking tot leeftijdgenoten</i> , emotioneel snel uit balans (soms ook teruggetrokken), erg beïnvloedbaar

FPJ item 37: Impulscontrole (historisch)

0	Geen problemen met impulscontrole (historisch)
1	af en toe ongecontroleerde driftbui of te hevige reactie uit zich voornamelijk in verbale agressie (schelden) en soms agressie naar voorwerpen
2	Regelmatig tot vaak voorkomende impulsdoorbraak (naar mensen toe) leidend tot fysieke agressie: schoppen, gooien, slaan

FPJ item 38: Probleembesef / Probleeminzicht

0	zowel probleembesef als probleeminzicht aanwezig
1	enig besef van eigen problemen (eigen 'persoon', 'karakter', situatie) maar bagatelliseert of externaliseert enigszins (probleembesef <i>aanwezig</i> ; probleeminzicht <i>afwezig</i>)
2	heeft geen besef van problemen ("er is niks mis met mij" en "het delict / de situatie komt niet door mij") (zowel probleembesef als probleeminzicht <i>afwezig</i>)

DOMEIN 5 PSYCHIATRIE EN STOORNISSEN

FPJ item 41: Verslavingsproblematiek – alcohol

Noteer totale ernstscore:

0	01-07 dgn/ mnd	geen alcoholverslavingsproblematiek, Evt. vanaf ±16e jaar gematigd gebruik
1	08-20 dgn/ mnd	Het drankgebruik is stevig, bijvoorbeeld elk weekend, en dan steeds veel
2	20-30 dgn/ mnd	zeer problematisch drankgebruik/misbruik, misbruik bijna alle dagen OF drank is oorzaak van problemen en/of agressie

FPJ item 42: Verslavingsproblematiek – drugs

Noteer totale ernstscore:

0	geen sprake van drugsgebruik (of 1 of 2 keer geëxperimenteerd)	
1	Softdruggebruik (cannabis, wiet)	
2	Harddruggebruik (overige drugs, naast heroïne, cocaïne bijv. ook xtc en paddo's, OF Problemen door drugs: problemen met gezondheid, arbeid, justitie, familie, emoties	

FPJ item 43: ADHD aandachtstekort / hyperactiviteitsproblemen

0	Er zijn geen problemen met hyperactiviteit en concentratieproblemen	
1	Er zijn problemen met hyperactiviteit en concentratieproblemen (er is melding van in het dossier)	
2	Er zijn ernstige problemen met hyperactiviteit en concentratieproblemen (officiële ADHD diagnose gesteld door deskundige)	

FPJ item 50: Psychotische symptomen

0	Geen psychotische symptomen	
1	Vertoont een aantal psychotische symptomen, waarbij de ernst en duur beperkt is, evt. na inname van drugs. (officieus, aanwijzingen door niet-psychiaters)	
2	Heeft, wanneer geen medicatie wordt toegediend, (chronisch) psychotische klachten OF zelfs met medicatie klachten. Psychotische symptomen officieel door psychiater gediagnosticeerd (scoor hier ook synoniemen als schizofrenie)	

DOMEIN 6 SOCIAAL / RELATIONEEL

FPJ item 54: *Netwerk, emotionele steun*

0	er is sprake van emotionele steun. Bij bezoek wordt genegenheid getoond en zowel de jongere als netwerkleiden kunnen praten over gemoedstoestand.
1	enigszins emotionele steun, korte gesprekken en vragen als: wat doe je, wat vindt je ervan, en (kort) hoe voel je jezelf?
2	Nauwelijks emotionele steun. Weinig tot geen contact met netwerk met daarnaast amper diepgang, warmte en steun. Eventueel alle contacten verbroken wegens ruzie.

FPJ item 55A: *Netwerk, totaal netwerk*

0	heeft een gunstig (niet crimineel) sociaal netwerk EN heeft hiermee nog contact: krijgt (praktische) steun
1	had een beperkt (pro-)sociaal netwerk OF heeft sinds enkele jaren weinig contact met sociaal netwerk
2	heeft geen (pro-)sociale contacten heeft buiten de antisociale/criminele contacten geen (of nauwelijks) steun

FPJ item 55B: *Netwerk, secundair netwerk*

0	Aanwezig. Jongere vóór delict actief lid bij (sport)vereniging en/of had goed contact met (niet-delinquente) leeftijdgenoten/ vrienden
1	Enigszins. Soms contact met (niet delinquente) leeftijdgenoten/vrienden in periode voor delict, contacten verliepen wat stroever of deelname aan verenigingsactiviteiten liepen terug.
2	Afwezig. In periode voor delict niet actief lid van een (sport)vereniging EN had nauwelijks contact met (niet delinquente) leeftijdgenoten/vrienden.

FPJ item 56: *Relationele vaardigheden*

0	Er is geen melding van problemen op het gebied van relationele vaardigheden
1	heeft problemen met het vormen van relaties OF kan relaties bijna nooit volhouden
2	duidelijke sprake van ernstige relationele problemen: relationeel, interactie- neel, emotioneel. (Eventueel al melding hiervan op zeer jonge leeftijd)

DOMEIN 7 GEDRAG TIJDENS VERBLIJF JJI

FPJ item 57: Antisociaal gedrag op de afdeling

0	Geen problemen met antisociaal gedrag op de afdeling
1	Matig. Sprake van grensoverschrijdend gedrag na teleurstelling, manipulatief gedrag en/of treiteren en/of weigeren om zich aan huisregels te houden of aan alledaagse dingen mee te doen
2	Ernstig. Er is sprake van bewust gekozen of spontaan grensoverschrijdend gedrag en zoeken van conflicten.

FPJ item 58: Sociale vaardigheden

0	De jongere is over het algemeen sociaal vaardig te noemen.
1	Jongere heeft moeite in de omgang met anderen/ groepsactiviteiten. Begrijpt groepsnormen niet goed en/of zoekt grenzen op door prikkelende of kwetsende opmerkingen.
2	Niet sociaal vaardig en/of geen sociaal inzicht. Komt <u>onbeholpen</u> over in sociale situaties wat een negatieve invloed op groepssfeer kan hebben: grensoverschrijdende opmerkingen of non-verbaal antisociaal gedrag voortvloeiend uit sociaal onvermogen

FPJ item 59: Coping, vermijdend gedrag bij probleemsituaties

0	Afwezig, jongere vertoont nauwelijks vermijdend gedrag
1	Enigszins, na sommige probleemsituaties vermijdend gedrag
2	Duidelijk sprake van ernstig vermijdend gedrag na bijna alle probleemsituaties

FPJ item 60: Coping, negatieve copingmanieren

0	Afwezig, jongere vertoont nauwelijks negatief copinggedrag na probleemsituatie.
1	Enigszins sprake van negatief copinggedrag, de jongere heeft na probleemsituaties regelmatig verbaal agressief en/of maximaal één keer fysiek agressief gehandeld.
2	Ernstig negatief copinggedrag na bijna alle probleemsituaties, bijna altijd verbaal en/of fysiek agressief.

FPJ item 61: Coping, positieve copingmanieren

0	Beschikt in probleemsituaties over een serie positieve copingvaardigheden: ontspannen, accepteren, steun zoeken, een constructief gesprek aangaan, verontschuldigen
1	Beschikt in probleemsituaties over enkele positieve copingvaardigheden
2	Kent geen positieve copingvaardigheden, probleemsituaties worden niet op een positieve manier opgelost

FPJ item 62: Contact, vertrouwen en openheid

0	Jongere heeft geen wantrouwen, juist wél vertrouwen en openheid. Er is na verloop van tijd sprake van een goed contact of zelfs contactgroei.
1	Jongere heeft enigszins moeite met vertrouwen en openheid. Zegt wel iets maar praat niet over delict en ideeën daaromtrent/ weert bepaalde vragen af.
2	Jongere heeft duidelijk moeite met vertrouwen en openheid, er is zelfs wantrouwen. De jongere kan openlijk melden dat hij geen vertrouwen heeft. Weigert expliciet bepaalde onderwerpen te bespreken.

FPJ item 63: Coöperatiegebrek: tegenwerken op de afdeling

0	Jongere is meestal coöperatief en heeft nauwelijks problemen met de groepsleiding.
1	Enigszins sprake van oncoöperatief gedrag: tegen autoriteitsfiguren ingaan en gebrek aan medewerking / niet opvolgen van regels.
2	Duidelijk sprake van oncoöperatief gedrag: <u>actieve tegenwerking</u> . Weigert te spreken c.q. echt contact te hebben.

FPJ item 64: Incidenten – agressie in de inrichting

0	Geen. De jongere heeft geen incident in de inrichting (mede)veroorzaakt waarbij sprake was van agressie (fysiek).
1	Eénmalig. De jongere heeft één keer een incident in de inrichting (mede)veroorzaakt waarbij sprake was van agressie (fysiek).
2	Meerdere malen. De jongere heeft meerdere malen een incident in de inrichting (mede)veroorzaakt waarbij sprake was van agressie (fysiek).

FPJ item 65: Motivatie voor de behandeling

0	spreekt motivatie uit, doet mee aan (behandel- en groeps-)activiteiten, therapietrouw, accepteert rapportage.
1	doet matig aan het programma en de activiteiten mee, OF doet af en toe negatieve uitspraken over het programma en de leiding.
2	spreekt uit geen nut te zien in een behandeling, heeft geen wens om te veranderen (heeft geen intrinsieke motivatie) toont een negatieve houding ten opzichte van de behandeling.

FPJ item 66: Redzaamheid en zelfverzorging

0	Jeugdige wordt, <i>conform zijn leeftijd</i> , in staat geacht voor zichzelf te kunnen zorgen (of dit is reeds gebleken).
1	heeft enigszins moeite met zelfverzorging, soms door laksheid, soms door gebrekkig overzicht.
2	is niet in staat om voor zichzelf te kunnen zorgen, er wordt niet verwacht dat de jongere dit ooit zonder een bepaalde mate van begeleiding zal kunnen.

FPJ item 67: Duidelijk positieve gerichtheid op school / werk

0	Positief. Doelgericht bezig met opleiding en toekomstplannen. Blijft gemotiveerd na tegenslag.
1	Redelijk gemotiveerd. Heeft een positieve inzet voor enkele vakken / werkzaamheden. Jongere kan bijltje er tijdelijk bij neergooien wanneer het even tegenzit (slechte cijfers of concentratieproblemen).
2	Negatief / Afwezig. Jongere laat desinteresse duidelijk blijken, ziet het nut er NIET van in, is ongemotiveerd.

FPJ item 68: Ontvluchten / onttrekken aan toezicht TIJDENS PIJ

0	geen sprake van onttrekking aan toezicht / ontvluchting.
1	sprake van onttrekking aan toezicht / 'ongeoorloofde afwezigheid'
2	een zogenaamde 'harde' ontvluchting uit een inrichting of weglopen vanuit BEGELEID verlof (of een aantoonbare poging daartoe / voorbereiding).

FPJ item 69: Overeenstemming over voorwaarden

0	Er zijn gesprekken geweest waarin de jeugdige heeft aangegeven voorwaarden en regels te aanvaarden (er mee eens is) en <u>zich hieraan wil houden</u>
1	Het was <u>moeilijk</u> om <u>tot overeenstemming</u> te komen en regels te kunnen afspreken, moeilijk om met de jeugdige samen individuele specifieke afspraken te kunnen maken. EN/OF <u>niet over alle individuele afspraken is overeenstemming</u>
2	Heeft overduidelijk en of <u>openlijk aangegeven</u> het <u>niet eens</u> te zijn met voorwaarden en regels OF Heeft dikwijls en <u>doelbewust</u> regels en voorwaarden <u>overtreden</u> en geeft daarmee aan geen regels te accepteren

FPJ item 70A: Schending van afspraken

0	Geen sprake van schending voorwaarden. Houdt zich doorgaans aan afspraken en regels omtrent behandeling en toezicht.
1	In verleden <u>één of twee</u> keer <u>minder ernstige schendingen</u> van afspraken en/of lichtere vormen van ordeverstoring
2	<u>Drie of meer minder ernstige schendingen</u> OF <u>één zeer ernstige schending</u> van afspraken)

FPJ item 70B: Middelengebruik tijdens maatregel JJI

0	Geen sprake van gebruik tijdens maatregel
1	Tijdens maatregel <u>één of twee</u> minder ernstige feiten wat betreft middelen-gebruik
2	<u>Drie of meer minder ernstige</u> feiten wat betreft middelengebruik

In de boekenreeks van het E.M. Meijers Instituut van de Faculteit der Rechtsgeleerdheid, Universiteit Leiden zijn in 2019 en 2020 verschenen:

- MI-319 M.P. Sombroek-van Doorm, *Medisch beroepsgeheim en de zorgplicht van de arts bij kindermishandeling in de rechtsverhouding tussen arts, kind en ouders*, (diss. Leiden), Den Haag: Boom juridisch 2019, ISBN 978 94 6236 906 1
- MI-320 Y. Tan, *The Rome Statute as Evidence of Customary International Law*, (diss. Leiden), Amsterdam: Ipskamp Printing 2019
- MI-321 T. van der Linden, *Aanvullend Verrijktingsrecht*, (diss. Leiden), Den Haag: Boom juridisch 2019, ISBN 978 94 6290 678 5, e-ISBN 978 94 6274 544 5
- MI-322 L.B. Louwerse, *The EU's Conceptualisation of the Rule of Law in its External Relations. Case studies on development cooperation and enlargement*, (diss. Leiden), Amsterdam: Ipskamp Printing 2019
- MI-323 I. Antonaki, *Privatisations and golden shares. Bridging the gap between the State and the market in the area of free movement of capital in the EU*, (diss. Leiden), Amsterdam: Ipskamp Printing 2019
- MI-324 E. Cammeraat, *Economic Effects of Social Protection*, (diss. Leiden), Amsterdam: Ipskamp Printing 2019
- MI-325 L.B. Esser, *De strafbaarstelling van mensenhandel ontrafeld. Een analyse en heroriëntatie in het licht van rechtsbelangen* (diss. Leiden), Den Haag: Boom juridisch 2019, ISBN 978 94 6290 697 6
- MI-326 L.G.A. Janssen, *EU bank resolution framework. A comparative study on the relation with national private law*, (diss. Leiden), Amsterdam: Ipskamp Printing 2019
- MI-327 L.Y. d'Hondt, *Addressing Industrial Pollution in Indonesia. The Nexus between Regulation and Redress Seeking* (diss. Leiden) Amsterdam: Ipskamp Printing 2019, ISBN 978 94 028 1697 6
- MI-328 L.F. Fiallos Pazmiño, *Legal Perspectives on the Cross Border Operations of Unmanned Aircraft Systems*, (diss. Leiden)
- MI-329 M. Lochs, *Contempt of court. Een meerwaarde voor de goede strafrechtspleging in Nederland?* (diss. Leiden), Den Haag: Boom juridisch 2019, ISBN 978 94 6290 714 0
- MI-330 M.V. Antonov, *Formalism, Realism and Conservatism in Russian Law*, (diss. Leiden) Amsterdam: Ipskamp Printing 2019
- MI-331 P. van Berlo, *Human Rights Elephants in an Era of Globalisation. Commodification, Crimmigration, and Human Rights in Confinement* (diss. Leiden), Nijmegen: Wolf Legal Publishers 2020, ISBN 978 94 6240 565 3
- MI-332 M. Wensveen, *Eigen haard is goud waard? Een studie naar de woonsituatie, het verhuisgedrag en recidive van (ex-)gedetineerden* (diss. Leiden), Amsterdam: Ipskamp Printing 2019, ISBN 978 94 0281 780 5
- MI-333 J. Brouwer, *Detection, Detention, Deportation. Criminal justice and migration control through the lens of crimmigration* (diss. Leiden), Den Haag: Boom juridisch 2020, ISBN 978 94 6236 988 7
- MI-334 H. Bosdriesz, *Furthering the fight against impunity in Latin America. The contributions of the Inter-American Court of Human Rights to domestic accountability processes*, (diss. Leiden), Amsterdam: Ipskamp Printing 2019
- MI-335 M.R. Bruning e.a., *Kind in proces: van communicatie naar effectieve participatie. Het hoorrecht en de procespositie van minderjarigen in familie- en jeugdzaken*, Nijmegen: Wolf Legal Publishers 2020
- MI-336 J. van Kralingen, *De ondeelbaarheid van het pand- en hypotheekrecht; deconstructie van een leerstuk. Een historisch-comparatieve studie* (diss. Leiden), Den Haag: Boom juridisch 2020, ISBN 978 94 6290 782 9
- MI-337 J.C.A. van Dam, *Guidance documents of the European Commission in the Dutch legal order*, (diss. Leiden), Amsterdam: Ipskamp Printing 2020
- MI-338 F. Jiang, *Greening' the WTO Ban on China's Export Duties. Should WTO law allow China to use export duties to protect the environment and, if so, in what manner?*, (diss. Leiden), Amsterdam: Ipskamp Printing 2020

- MI-339 M.J.R. Broekema, *Cognitive Bias in the Judgment of Business Valuations and Valuators. How Systematic Patterns of Irrationality Affect Entrepreneurs, Legal Professionals and Business Valuators*, (diss. Leiden), Amsterdam: Ipskamp Printing 2020
- MI-340 H. Horii, *Child Marriage as a Choice. Rethinking agency in international human rights*, (diss. Leiden), Amsterdam: Ipskamp Printing 2020
- MI-341 R. de Graaff, *Concurrence in European Private Law*, (diss. Leiden), The Hague: Eleven International Publishing 2020, ISBN 978 94 6236 134 8
- MI-342 J.M.M. van der Vliet, *The International Legal Protection of Environmental Refugees. A human rights-based, security and State responsibility approach*, (diss. Leiden), The Hague: Eleven International Publishing 2020, ISBN 978 94 6236 139 3
- MI-343 M. Samadi, *Normering en Toezicht in de Opsporing. Een onderzoek naar de normering van het strafvorderlijk optreden van opsporingsambtenaren in het voorbereidend onderzoek en het toezicht op de naleving van deze normen*, (diss. Leiden), Den Haag: Boom juridisch 2020, ISBN 978 94 6290 816 1
- MI-344 D.J. Verheij, *Credit rating agency liability in Europe. Rating the combination of EU and national law in rights of redress*, (diss. Leiden), The Hague: Eleven International Publishing 2020, ISBN 978 94 6236 144 7
- MI-345 P. Rustenburg, *Een algemene normtheorie toegepast op open normen in het belastingrecht*, (diss. Leiden), Amsterdam: Ipskamp Printing 2020
- MI-346 J.V.O.R. Doekhie e.a., *Invoering jeugdstrafrecht in Caribisch Nederland: een verkenning naar een jeugdstrafrechtmonitor*, Den Haag: Boom criminologie 2020, ISBN 978-94-6236-151-5
- MI-347 A. Varga, *Establishing State Responsibility in the Absence of Effective Government*, (diss. Leiden), Amsterdam: Ipskamp Printing 2020
- MI-348 M. Darouei, *Managing a Sustainable Career in the Contemporary World of Work: Personal Choices and Contextual Challenges*, (diss. Leiden), Amsterdam: Ipskamp Printing 2020
- MI-349 N. Strohmaier, *Making Sense of Business Failure. A social psychological perspective on financial and legal judgments in the context of insolvency*, (diss. Leiden), Amsterdam: Ipskamp Printing 2020
- MI-350 S. Kouwagam, *How Lawyers Win Land Conflicts for Corporations. Legal Strategy and its Influence on the Rule of Law in Indonesia*, (diss. Leiden), Amsterdam: Ipskamp Printing 2020
- MI-351 A.D. Sarmiento Lamus, *The proliferation of dissenting opinions in international law. A comparative analysis of the exercise of the right to dissent at the ICJ and the IACtHR*, (diss. Leiden), Amsterdam: Ipskamp Printing 2020
- MI-352 B. Ribeiro de Almeida, *Building land tenure systems. The political, legal, and institutional struggles of Timor-Leste*, (diss. Leiden), Amsterdam: Ipskamp Printing 2020
- MI-353 K.A.M. van der Zon, *Pleegrechten voor kinderen. Een onderzoek naar het realiseren van de rechten van kinderen die in het kader van de ondertoezichtstelling in een pleeggezin zijn geplaatst* (diss. Leiden), Den Haag: Boom juridisch 2020
- MI-354 E.G. van 't Zand e.a., *Bestuurlijke boetes en de Verklaring Omtrent het Gedrag. Een onderzoek naar de realiseerbaarheid en wenselijkheid van het betrekken van bestuurlijke boetes bij de VOG-screening aan de hand van een casestudy naar handhaving en integriteit in de financiële sector*, Den Haag: Boom juridisch 2020, ISBN 978 94 6290 843 7
- MI-355 J. Boakye, *Understanding Illegal Logging in Ghana. A Socio-Legal Study on (non)Compliance with Logging Regulations*, (diss. Leiden), Amsterdam: Ipskamp Printing 2020
- MI-356 N. Sánchez, *International law and the sustainable governance of shared natural resources. A principled approach*, (diss. Leiden), Amsterdam: Ipskamp Printing 2020, ISBN 978 94 0282 145 1
- MI-357 S.S. Arendse, *De uiterlijke verschijningsvorm in het strafrecht. Een analyse van de jurisprudentie van de Hoge Raad*, (diss. Leiden), Den Haag: Boom juridisch 2020, ISBN 978 94 6290 844 4
- MI-258 J. Reef, M. Jelts & Y.N. van den Brink, *De PIJ-maatregel doorgelicht. Juridische grondslagen, populatiekenmerken, gedragsverandering en recidive*, Nijmegen: Wolf Legal Publishers 2020, ISBN 978 94 6240 608 7